

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการพัฒนาครูในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามหลักกฏอริบท ๔ ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอ ตามลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ
- ๒.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู
- ๒.๓ แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา
- ๒.๔ พุทธวิธีอริบท ๔
- ๒.๕ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๖.๑ งานวิจัยภายในประเทศ
 - ๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ
 - ๖.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ

๒.๑.๑ หลักการและทฤษฎีการบริหาร

หลักและทฤษฎี การบริหารที่เรานำมาจกชาติตะวันตกนั้นมีมากมายหลายวิธีการตามยุคสมัย เนื่องจากมีนักการศึกษาไทยได้ไปเรียนรู้แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยซึ่งสำเร็จบ้างไม่สำเร็จบ้างการนำทฤษฎีใดที่ไม่เข้ากับคนไทยก็สูญหายไปตามกาลเวลาสิ่งใดปรับเข้ากับวิถีไทยได้ก็อยู่ยงคงกระพันต่อไปอย่างไรก็ดีหากเราไม่เปลี่ยนแปลงเราก็ไม่สามารถแข่งขันหรือพัฒนาได้เท่ากับประเทศอื่น

การบริหารสถานศึกษาแนวใหม่นั้น^๑ ผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหาร การศึกษาหลักการแนวคิดในการบริหารภาพรวมของการบริหารทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการบริหารสถานศึกษา มีความเหมาะสม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมุมมองในการบริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

คำจำกัดความ คำว่า “การบริหาร” (Administration) ใช้ในความหมายกว้างๆ เช่น การบริหารราชการ อีกคำหนึ่ง คือ “การจัดการ” (Management) ใช้แทนกันได้กับคำว่า การบริหาร ส่วนมากหมายถึงการจัดการทางธุรกิจมากกว่าโดยมีหลายท่านได้ระบุ ดังนี้

^๑ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติแต่เป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่รวมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายๆ อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสมส่วนคำว่า “การบริหารการศึกษา” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้านนับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ คำว่า “สถานศึกษา” หมายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียน ศูนย์การศึกษาพิเศษศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้วิทยาลัยวิทยาลัยชุมชน สถาบัน หรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ และตามประกาศกระทรวง บพทบาทของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษามีภารกิจขอบข่ายและการจัดการศึกษาตามโครงสร้างสายงานที่เปลี่ยนแปลงใหม่และเป็นบทบาทที่ผู้บริหาร

๑. การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจงานในการบริหารงานวิชาการได้โดยอิสระคล่องตัวรวดเร็วสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ประสานความร่วมมือกับครอบครัวองค์กรหน่วยงานและสถาบันอื่นๆ จัดภารกิจงานให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การวัดผลประเมินผลการวิจัยการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี ทางการศึกษาแหล่งเรียนรู้และการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาบริหารต้องนำไปใช้หรือนำไปปฏิบัติในการกิจ ๔ ด้านดังนี้

๒. การบริหารงบประมาณเป็นภารกิจงานในการบริหารงบประมาณมุ่งเน้นความคล่องตัวโปร่งใสตรวจสอบได้ยึดหลักบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานจัดการกิจให้ครอบคลุมการเสนอของงบประมาณการจัดสรรงบประมาณบริหารงานการเงินบัญชีและการตรวจสอบติดตามและประเมินผล

๓. การบริหารงานบุคคล เป็นภารกิจงานในการบริหารงานบุคคลมุ่งส่งเสริม ให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษาบุคลากรทางการศึกษาให้ขวัญกำลังใจ ยกย่องเชิดชูเกียรติความก้าวหน้างานในอาชีพจัดการกิจให้ครอบคลุมการวางแผนอัตรากำลังการบรรจุแต่งตั้งการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการตลอดจนวินัยและการรักษาวินัย

๔. การบริหารทั่วไป เป็นภารกิจงานในการบริหารงานทั่วไปเกี่ยวข้องกับการจัดระบบการบริหารองค์กรให้บรรลุผลตามมาตรฐานมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลจัดการศึกษาให้

ประสิทธิภาพประสิทธิผล และประสิทธิผล จัดภารกิจงานให้ครอบคลุมงานสำนักงานการพัฒนา
ระบบเครือข่าย ข้อมูลสารสนเทศเครือข่ายการศึกษางานอาคารสถานที่การระดมทรัพยากรเพื่อ
การศึกษา การจัดระบบควบคุมควบคุมภายในและประสานงานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและ
หน่วยงานอื่น

๒.๑.๒ การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์

การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบคือมีหลักเกณฑ์และ
ทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารโดยลักษณะนี้
การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยาสังคมวิทยาและ
รัฐศาสตร์แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ
ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอา
ความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม
การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts) ปัจจัยสำคัญการบริหารที่สำคัญมี 4 อย่างที่เรียกว่า 4 Ms
ได้แก่

๑. คน (Man)
๒. เงิน (Money)
๓. วัสดุสิ่งของ (Materials)
๔. การจัดการ (Management)

๒.๑.๓ กระบวนการบริหารการศึกษา

จากหลักการบริหารทั่วไป ๑๔ ข้อของ Fayol ทำให้ต่อมา Luther Gulick ได้นำมา
ปรับต่อยอดเป็นที่รู้จักกันดีในตัวย่อที่เรียกว่า “POSDCoRB” กลายเป็นคัมภีร์ของการจัดองค์การใน
ต้นยุคของศาสตร์การบริหารซึ่งตัวย่อแต่ละตัวมีความหมาย ดังนี้

- P – Planning หมายถึง การวางแผน
- O – Organizing หมายถึง การจัดองค์การ
- S – Staffing หมายถึง การจัดคนเข้าทำงาน
- D – Directing หมายถึง การสั่งการ
- Co – Coordinating หมายถึง ความร่วมมือ
- R – Reporting หมายถึง การรายงาน
- B – Budgeting หมายถึง งบประมาณ

๒.๑.๔ ความหมายของทฤษฎีและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา

ทฤษฎี หมายถึง แนวความคิดหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์มีการทดสอบและ
การสังเกตจนเป็นที่แน่ใจทฤษฎีเป็นเซต (Set) ของมโนทัศน์ที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกันเป็นข้อสรุปอย่าง
กว้างพรรณนาและอธิบายพฤติกรรมการบริหารองค์การทางการศึกษาอย่างเป็นระบบถ้าทฤษฎีได้รับ
การพิสูจน์บ่อยๆ ก็จะกลายเป็นกฎเกณฑ์ทฤษฎีเป็นแนวความคิดที่มีเหตุผลและสามารถนำไป
ประยุกต์และปฏิบัติได้ทฤษฎีมีบทบาทในการให้คำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏทั่วไปและชี้แนะการวิจัย

๒.๑.๕ ทฤษฎีทางการบริหารและวิวัฒนาการการบริหารการศึกษา

ระยะที่ ๑ ยุคนักทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical organization theory) ระหว่าง ค.ศ.1887–1945^๒ แบ่งย่อยเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

๑. กลุ่มการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ของ เทย์เลอร์ (Scientific Management) ของ เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ (Frederick Taylor) ความมุ่งหมายสูงสุดของแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์คือการจัดการและบริหารธุรกิจหรือโรงงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด Taylor มองคนงานแต่เปรียบเสมือนเครื่องจักรที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตขององค์การได้เจ้าของตำรับ “The one best way” คือประสิทธิภาพของการทำงานสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ ๓ อย่างคือ

๑.๑ เลือกคนที่มีความสามารถสูงสุด (Selection)

๑.๒ ฝึกอบรมคนงานให้ถูกวิธี (Training)

๑.๓ หาสิ่งจูงใจให้เกิดกำลังใจในการทำงาน (Motivation) ของมนุษย์ ความสำคัญมากซึ่งผลการศึกษาทดลองของเมโยและคณะ พอสรุปได้ดังนี้

๑) คนเป็นสิ่งที่ชีวิต จิตใจ ขวัญ กำลังใจ และความพึงพอใจเป็นเรื่องสำคัญในการทำงาน

๒) เงินไม่ใช่ สิ่งล่อใจที่สำคัญแต่เพียงอย่างเดียว รางวัลทางจิตใจมีผลต่อการจูงใจในการทำงานไม่น้อยกว่าเงิน

๓) การทำงานขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมมากกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพค้ำที่อยู่ได้คับใจอยู่อยาก

ข้อคิดที่สำคัญ การตอบสนองคนด้านความต้องการศักดิ์ศรี การยกย่อง จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานจากแนวคิด “มนุษย์สัมพันธ์”

ระยะที่ ๒ ยุคการใช้ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theory) หรือการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach) ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๔๘ - ปัจจุบัน หลักระบบงาน + ความสัมพันธ์ของคน + พฤติกรรมขององค์การ ซึ่งมีแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่หลายๆ คนได้แสดงไว้ดังต่อไปนี้

๑. เซสเตอร์ ไอ บาร์นาร์ด (Chester I Barnard) เขียนหนังสือชื่อ The Function of The Executive ที่กล่าวถึงงานในหน้าที่ของผู้บริหารโดยให้ความสำคัญต่อบุคคลระบบของความร่วมมือ องค์การและเป้าหมายขององค์การกับความต้องการของบุคคลในองค์การต้องสมดุลกัน

๒. ทฤษฎีของมาสโลว์ ว่าด้วย การจัดอันดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (Maslow 3 - Hierarchy of needs) เป็นเรื่องแรงจูงใจแบ่งความต้องการของมนุษย์ ตั้งแต่ความต้องการ ด้านกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านการเคารพนับถือ และการสละทุกข์คือการบรรลุศักยภาพของตนเอง (Self actualization) คือมีโอกาสได้พัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุดจากการทำงาน แต่ความต้องการเหล่านั้นต้องได้รับการสนองตอบตามลำดับขั้นผู้ใต้บังคับบัญชาจะไม่ควบบังคับบัญชาอย่างเข้มงวด แต่จะส่งเสริมให้รู้จักควบคุมตนเอง หรือของ

^๒ ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

กลุ่มมากขึ้น ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันจากความเชื่อที่แตกต่างกันทำให้เกิดระบบการบริหารที่แตกต่างกันระหว่างระบบที่เน้นการควบคุมกับระบบที่ค่อนข้างให้อิสระภาพ

๒.๑.๖ การนำหลักทฤษฎีมาใช้

การหลักทฤษฎีใดมาใช้นั้นผู้บริหารวิเคราะห์ สภาพปัญหาของโรงเรียนของตนเอง ว่าควรนำทฤษฎีใดมาใช้ในการแก้ปัญหามาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนของเราการใช้ SWOT วิเคราะห์สภาพภายนอกและภายในโรงเรียนหาจุดแข็งและรู้เรา ให้บรรยายครั้งก็ชนะร้อยครั้ง” เป็นหนึ่งประเด็นกลยุทธ์ด้านการศึกษาก่อนในสมัยโบราณกล่าวไว้เพื่อแสดงถึงการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้รู้จุดอ่อน จุดแข็งของตนเองและคู่แข่งที่จะนำมาซึ่งการกำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารดำเนินงานใดๆ ได้ตามประสงค์การศึกษาวิเคราะห์องค์การหน่วยงานหรือของตัวบุคคลเพื่อทบทวนจุดอ่อน (Weakness) จุดแข็ง (Strengths) โอกาส (Opportunities) อุปสรรค (Threats) ในการทำงานหรือเรียกสั้นๆ ว่า SWOT Analysis เป็นหนึ่งในเครื่องมือของการศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาขององค์กร หน่วยงานหรือระดับบุคคลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารองค์กรได้หลากหลาย เช่น การกำหนดกลยุทธ์ในการวางแผนธุรกิจการวางแผนการตลาด แผนการดำเนินงานเป็นเครื่องมือขั้นต้นในการทำ Five Force สำหรับการปรับปรุงองค์กรใช้การบริหารทรัพยากรบุคคลหรือกระทั่งการศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพฤติกรรมของแต่ละบุคคลเพื่อการพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานให้ดียิ่งขึ้นเป็นการศึกษาเพื่อทำให้เรารู้ว่าอะไรเป็นปัญหาหรือโอกาสที่เราต้องแก้ไขปรับปรุง ทั้งนี้ SWOT Analysis เป็นการระดมความคิดของคนที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ในหลายๆ มุมมอง ที่จะช่วยในการกำหนดปัญหา กำหนดวิสัยทัศน์ ประเด็นกลยุทธ์ และวางแผนแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง การนำทฤษฎีการบริหารมาใช้ สำหรับผู้บริหารที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องพัฒนาอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง ตามหลักวงจร เดมมิง คือ วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่มีทฤษฎีใดดีที่สุด แต่ละทฤษฎีเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ดังคนโบราณ กล่าวว่า ไฟไหม้ในป่าให้ใช้กิ่งไม้สดดับไฟไฟไหม้กลางทะเลทรายให้ใช้ทรายดับไฟไหม้ริมแม่น้ำให้ใช้น้ำดับไฟ เป็นต้น การพูดคุยในวันนี้จะเน้นเรื่องการปฏิบัติเพราะเรื่องหลักการเราคุยกันมาหลายครั้ง มีปัญหาน้อยก็มีคำถามว่าจะทำอย่างไรในสถานการณ์ปัจจุบัน เรื่องดีๆ จะเกิดขึ้นในสังคมเรา สำหรับพุทธศาสนานี้เป็นศาสนาแห่งการศึกษา เป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนรู้ที่ชัดเจน คือ เพื่อความหลุดพ้นจากความบีบคั้นทั้งปวงเพราะฉะนั้น อุดมคติของการเรียนรู้ของเราจึงอยู่ที่ว่ามนุษย์สามารถพบจุดร่วมกันได้เพื่อการเรียนรู้ที่ดีเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะแสวงหาและช่วยให้ เพื่อนมนุษย์ได้พบการเรียนรู้ที่ดีให้นำไปสู่การหลุดพ้นจากการบีบคั้นทั้งปวงความร่มเย็นเป็นสุขสังคมที่เจริญในภาคปฏิบัติต้องจับหลักการในทางพุทธ แต่เอาสภาพความเป็นจริงเป็นตัวตั้งต้องให้หลักธรรมทางศาสนาเป็นตัวตาม

หลักการที่ ๑ ศักดิ์ศรีและศักยภาพของคนทุกคนนั้นเท่าเทียมกัน^๓

เรื่องศักดิ์ศรีและการเรียนรู้ ของคนทุกคนเป็นศีลธรรมพื้นฐานคือการเคารพศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนที่เท่าเทียมกันตรงนี้ทางพุทธจะต่างจากพราหมณ์ซึ่งแบ่งเป็นชั้นวรรณะและก็มีหน้าที่ท่งคัมภีร์ ส่วนประชาชนเป็นแค่ ศูทร จัณฑาลไป ไม่ได้เท่าเทียมกัน แต่มาทางพุทธทุกคนเท่าเทียมกันหมด พระพุทธองค์เป็นเจ้า แต่ว่าลงมาเป็นสามัญชน พวกเจ้าชายศากยวงศ์เมื่อบวชก็เท่าเทียมกันหมด เป็นศาสนาที่ทำทาบอกกล่าวทุกคนมาพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ด้วยการปฏิบัติไม่ได้แบ่งชั้นวรรณะ ทุกคนทำได้สำนวนทางพุทธคือทุกคนมีสภาพพุทธะอยู่ในตัวและมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรม ระบบการศึกษาปัจจุบันที่เราได้อยู่เป็นระบบพราหมณ์ มีการท่งคัมภีร์ มีไม่กี่คนที่ท่งได้คนทั่วไป ยากที่จะเข้าถึงก่อให้เกิดระบบเกียรติดยศที่คับแคบสอบเอ็นท์ไม่ได้เหมือนตกรรกล้าสอบเอ็นท์ได้เหมือนขึ้นสวรรค์ ซึ่งสวรรค์นี้ก็ไม่จริง ผู้คนทั้งแผ่นดินยากลำบาก พ่อแม่เดือดร้อน ไม่ใช่ระบบที่เป็นวิทยาศาสตร์ประชาชนความหมายของความเป็นวิทยาศาสตร์หมายถึง Public Knowledge คือเป็นความรู้ที่ทุกคนเข้ามาพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือไม่จริงมาพิสูจน์ได้ด้วยตัวเองแต่ถ้าเป็นความรู้ที่จำกัดอยู่เฉพาะคนเฉพาะหมู่ เฉพาะพวก ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ถ้าจะมองอีกแง่หนึ่งพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ประชาชน นี่เป็นจุดสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปลดปล่อยศักยภาพของผู้คนถ้าเราคิดว่าความรู้ในตำราเท่านั้นจะนำไปสู่ปัญหาต่างๆมากมาย เกิดการเรียนรู้ที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตจริง ไม่ได้แปลว่าตำราไม่ดี แต่ตำราเป็นตัวประกอบไม่ใช่ฐาน ถ้าเป็นแบบนี้ ระบบการศึกษาทั้งหมดตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยเป็นบ่อเกิดให้เกิดความเสื่อมเสียทางศีลธรรมโดยไม่รู้ตัวเมื่อนักเรียนเข้ามาในระบบก็จะรู้สึกว่สถาบันเรามีเกียรติ ชาวบ้านไม่มีเกียรติ คนขายกล้วยเตี๋ย คนขายของชำ ช่างผสมปูน เหล่านั้น มีเกียรติหรือเปล่า การเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนเป็นพื้นฐานนำไปสู่เรื่องอื่นไม่ว่าเรื่องประชาธิปไตยสิทธิมนุษยชน สิทธิสตรี สิทธิเด็ก การพัฒนาการศึกษาที่ต้องให้คนทุกคน นี่เป็นศีลธรรมพื้นฐาน ซึ่งเราขาดในระบบการศึกษาปัจจุบันรัฐธรรมนูญก็พูดไว้เรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แต่เป็นนามธรรมในรูปธรรมท่อย่างไรเราคิดว่าความรู้ในการปฏิบัติและอยู่ในผู้ปฏิบัติ เป็นโครงสร้างทางปัญญาเป็นความจริง คนที่ปฏิบัติสิ่งใดก็จะมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ ท่านทั้งหลายก็มีประสบการณ์อยู่ในตัวทุกคน คนไทยตั้ง ๖๐ กว่าล้านคนใครท่ทำอะไรก็มีความรู้ นั่นๆ ผมเลยลองมาทำฐานข้อมูล ว่าใครมีความดีอะไรบ้าง เขาทำอะไรเก่งบ้างทุกคนมีความดีเอาตัวนี้เป็นฐานข้อมูลตัวความรู้ คนจะอยากทำความดีและความดีก็อยู่ในระบบข้อมูลเราเรียกว่า Human Mapping แผนที่ศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งจะมีมากมายเพราะความรู้มีอยู่ในตัวคนแต่ละคนไม่เหมือนกัน การที่เอาของไม่เหมือนกันมาเจอกันจะเกิดของใหม่เกิดนวัตกรรมขึ้นเหมือนน้ำที่ประกอบด้วย H₂O ไฮโดรเจน เจอกับออกซิเจน น้ำเป็นของใหม่ที่ไม่ใช่คุณสมบัติของไฮโดรเจนกับออกซิเจนเลย ทุกคนจะมีศักดิ์ศรีมีความภูมิใจในตัวเอง ปลดปล่อยศักยภาพของ ประชาชน ผู้เรียน และของอาจารย์ด้วย ถ้ามันแต่ไปติดอยู่ในตัว ความรู้ที่อยู่ในกระดากจะเกิดความลดหล่นที่เรียกว่า Unequal Relationship เป็นวรรณะ ครูที่ดีของเราทุกคนอยู่ตรงนี้ ไม่ว่าเขาจะเข้าโรงเรียนหรือเปล่า เขาจะได้ปริญญาตรี โท เอก หรือเปล่า ไม่สำคัญแต่เขาเป็นครูที่ดีที่สุดโยมมารดาของพระธรรมปิฎกไม่เคยเข้าโรงเรียน อาจารย์เจิมศักดิ์เขียนหนังสืองานศพแม่ว่าแม่นั้นเป็นชาวบ้านไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (นนทบุรี: อกาลิโอ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒-๑๘.

แต่ว่าสอนได้สารพัดอย่างการที่แม่สอนลูกได้ดีนั้นเพราะแม่สอนลูกจากสิ่งที่แม่มีประสบการณ์จริงๆ มีของจริงๆ ขณะที่ครูนั้นสอนจากสิ่งที่ครูไปอ่านหนังสือมาแล้วเอามาสอน และถ้าเรามีระบบข้อมูลต่อไปใครอยากทำอะไรก็คิดว่ามีใครเชี่ยวชาญเรื่องนี้ไหม อาจอยู่ที่สตูล ที่สกลนคร ก็จะมีการเรียนรู้ใหม่ๆ ตรงนี้เรียก Knowledge Management แล้วสนุก เรียนง่าย ท่านทั้งหลายคงอ่านนวนิยายกันทุกคน อ่านสองวันสองคืน อ่านจบจำได้หมดสาระเข้าไปในตัวหมดโดยอัตโนมัติไม่เหมือนท่องตำราสี่ห้าร้อยหน้าต้องขีดตรงนั้นขีดตรงนี้ขีดทุกหน้าแต่จับประเด็นไม่ได้ แต่ว่าในการปฏิบัตินั้นความรู้มันอยู่ในเนื้อในตัวปฏิบัติอะไรมันก็ทำให้เกิดความมั่นใจ เมื่อบอกว่าเราเรียน นวนิยายมันเรียนง่ายมันมีชีวิตผู้คนอยู่ในนั้น ขณะที่เรามี life Story ของคนไทยนี่กว่า ๖๐ ล้านคน น่าสนใจทั้งนั้น ถ้าเรามี Mapping ตัวนี้จะรู้ว่าคนไทยที่ไหนทำอะไรเก่งบ้างเราก็เอาเข้าสู่ระบบข้อมูลคนก็จะได้กินกับข้าวอร่อยขนมอร่อยจากที่ไหน ที่นี้ เศรษฐกิจก็หมุนเวียน ประเทศจะเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจแบบวัฒนธรรม เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนซึ่งจะไม่มีวันตกจะเกิดความมั่นคงในเรื่องเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับสังคม จิตใจ

หลักการที่ ๒ มุ่งให้เกิดชุมชนเรียนรู้ (Learning Community)^๔

หลักทางพุทธที่มุ่งไปที่การเกิดชุมชนเรียนรู้ Learning Community คำว่าสงฆ์ หรือ สังฆะ แปลว่าชุมชนเรียนรู้ ตอนนี้เราศึกษาเรื่องความเป็นชุมชนกันมาก ทั้งในและต่างประเทศก็รู้แล้วว่าถ้าชุมชนเข้มแข็งมีการรวมตัวกันจะแก้ปัญหามากเรื่องทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ ครอบครัว ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สุขภาพ การเรียนรู้ต้องนำไปสู่ชุมชนเรียนรู้ นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งไม่ได้เป็นตัวใครตัวมัน ปัจจุบันลัทธิปัจเจกชนนิยมสุดโต่งมันเกิดขึ้นโดยถือตัวตนมากมาย ความเป็นส่วนตัว ทำให้เกิดการแยกไปเป็นเดี่ยวๆ แล้วก็หมดพลังที่เผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เผชิญกับวิกฤต แต่ความเป็นชุมชนนี้เป็นภูมิคุ้มกัน เมื่อเอาหลักการที่ ๑ และ ๒ มารวมกันเป็นหลักการที่เรียกว่า INN I คือ Individual ถือว่าคนทุกคนมีความรู้ในตัว มีศักยภาพ ตัว N Node คือคน ก็คนก็แล้วแต่มารวมตัวกัน เป็นคนที่ถูกใจกัน ช้ามพรหมแดนขององค์กร ด้วยความสมัครใจไม่เป็นทางการ มีความสนใจร่วมกัน จำนวนน้อยพอรู้กันทั่ว ในสังคมขนาดใหญ่เราทำอะไรไม่ได้ แต่ถ้าเป็นกลุ่มเล็ก ๕-๖ คนแล้วพบกันเป็นประจำเรารู้ถึงกันหมด มีความเอื้ออาทรกัน อยากเรียนรู้ร่วมกัน มันทำให้เกิดความสุข และสร้างสรรค์อย่างยิ่ง หลุดพ้นจากความบีบคั้นทางสังคม ภาษาอังกฤษเรียก Community of Practice ตั้งแต่สองคนขึ้นมามารวมตัวกัน รวมคิดรวมทำก็ถือว่ามีความเป็นชุมชน ก็อย่างที่ท่านทั้งหลายทำมี Node หลาย Node ต่างๆ กันที่กำลังเกิดขึ้น ที่นี้ความเชื่อมโยงจะเป็นระหว่างบุคคลก็ได้ Node ก็ได้ คือ N ถัดไปที่เรียกว่า Network อย่างในสมองมี Neural Network ก็เป็นโครงสร้างที่วิจิตรที่สุดในจักรวาล การเรียนรู้จะสูงมาก เชลสมองตัวหนึ่งอาจจะอยู่หลายเซอกิตต่อกับเซอกิตนี้ ทำหน้าที่อย่าง ตัวเดียวกันนี้ไปอยู่ เซอกิต นี้ทำหน้าที่อีกอย่าง ตัว Node อาจไปเชื่อมโยงกับ Network ก็ได้ กับโครงสร้างทางดิ่งก็ได้ขอให้มีเชื่อมโยงจะทางดิ่ง ทางราบ ทางเฉียง ทางใกล้ ทางไกล เหมือนไม่เหมือน ได้หมดเลยก็จะเกิดโครงสร้างที่เรียกว่า INN ทุกคนมีความสำคัญหมด ทุกคนมีความรู้ในตัวมีความรู้มารวมตัวกัน พอมารวมกันเป็น Network ไม่มีใคร dominate ใคร ผู้คนมีอิสระจะสบายใจมีความสุข ใน Node จะมีความสุขเขาบรรยายไว้ว่า ประหนึ่งบรรลุนิพพาน เป็นนิพพานทาง

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, (นนทบุรี: อากาโอ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า

สังคมเพราะว่าความเห็นแก่ตัวลดลง ความเอื้ออาทรมีมากขึ้น มีความเปิดเผย ความจริงใจ มี ความเชื่อถือกัน ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความสุภาพเรียบร้อยไปหมด ต้นทุนทำอะไรจะต่ำมาก และเป็นโครงสร้างใหม่ ที่ไม่ได้ทำลายโครงสร้างเก่า โครงสร้างเก่าถึงแม้มันป่วยก็จริงแต่มันมีชิ้นส่วนดีอยู่ในนั้น อาจมีกระเบื้องมีเหล็กมีไม้ที่เป็นประโยชน์ เมื่อมีอย่างนี้เข้าไปช่วยเชื่อมโยงของเหล่านั้นก็มีประโยชน์ ตรงนี้มันปรับเป็นโครงสร้างใหม่ไปในตัวจะเกิดพลังมาก การที่จะเคลื่อนที่ต่อไปลองทำดูผิดไม่เป็นไรขอให้ทำแล้วเรียนรู้จากที่ทำ ที่เราเป็นคนมาได้เพราะเราเรียนรู้จากการทำผิดมา เราเดินได้เพราะเราเคยหกล้มมาก่อนไม่มีวิธีอื่นเลยนอกจากหกล้มมาก่อนใช้ใหม่ ซึ่งจรรยาเป็นก็ไม่มีวิธีอื่นนอกจากเคยหกล้มมา เราจะไปท่องไปจำว่าการเดินคืออะไรต้องใช้กล้ามเนื้อที่มัดข้ออะไรบ้างกล้ามเนื้อทำอะไรกระดูกมีกี่ชิ้นก็เดินไม่ได้ เราไปเรียนแบบนั้นทำให้ยาก เราได้ความรู้จากการปฏิบัติทำเป็นจริง ผลจากการปฏิบัติจะบอกได้ว่าถูกหรือผิด ตระกะไม่มีทางบอกว่ามันดีจริงเพราะมันไม่ได้บอกความเป็นจริงทั้งหมดนอกจากปฏิบัติแล้วได้ผลดีมีความเป็นจริง

หลักการที่ ๓ การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษาศัก

การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษายื่นที่เดียวกัน แต่ว่าการศึกษาในโลกปัจจุบันนี้ชีวิตก็อย่างหนึ่ง การศึกษาก็อย่างหนึ่ง แล้วการศึกษาก็เอาวิชาเป็นตัวตั้ง ตรงนี้การปฏิบัติคือพยายามย้ายการศึกษาจากการท่องเขียนให้มาอยู่ในวิถีชีวิตร่วมกัน และเรียนรู้จากวิถีชีวิตร่วมกันให้มากที่สุด โรงเรียนในกรุงเทพฯอาจจะทำได้ยากไม่ใช่การทำได้ทันที แต่ต้องหาวิธีทำ

หลักการที่ ๔ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติในสังคม

วัตถุประสงค์ของโลกขณะนี้ไม่ว่าของพุทธก็ตาม ของใครก็ตามคือการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และ มนุษย์กับธรรมชาติ ศิลหรือการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ แต่ถ้าเราเอาศิลปะบอกว่าคือการให้ศิลปะและรับศิลปะมันก็ให้กันแล้วก็เสร็จเรื่อง พระก็กลับเข้ากุฏิไป ทำอะไรเสร็จก็หมดภาระ คนรับก็วันๆเป็นหมื่นๆคน ความหมายของศิลปะคือไม่ทำร้ายกันเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ที่นี้สังคมเป็นอนิจจัง สังคมปัจจุบันต่างจากสังคมในพุทธกาลเยอะมาก ในสมัยนั้นเป็นโครงสร้างชั้นวรรณะโครงสร้างทุนนิยมก็ยังมี สมัยนี้โครงสร้างซับซ้อนมาก แล้วตัวเงินทุนนิยมที่เข้ามามันหนักหนาสาหัสมันทำลายทุกอย่างอย่างรุนแรง ยากที่จะหลุดพ้นไปได้ วิถีเป็นอย่างStatic คือให้ศิลปะรับศิลปะอยู่อย่างนั้นเราก็ไม่ได้เรียนรู้ ผมคิดว่าต้องดูความเป็นอนิจจังของสังคมไม่ว่าสังคมมันจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรมนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

หลักการที่ ๕ ใช้สภาพความเป็นจริงในสังคมเป็นตัวตั้งให้การเรียนอยู่ในชีวิตและสังคม

ในสภาพสังคมที่มันเปลี่ยนให้ได้ เผชิญกับความเป็นจริง ตรงนี้ก็เป็นกระบวนการทางปัญญา เราต้องเผชิญกับสิ่งที่มันซับซ้อนให้ได้ อยู่กับมันเรียนรู้จากมัน เปิดอายตนะทั้งหมดไม่มีทางที่จะรู้มันได้โดยแยกส่วน ฉะนั้นต้องเรียนในสังคมและพร้อมกับสังคม สังคมจะเรียนเร็วจากเหตุการณ์ ถ้าเราจะทำการเรียนให้มันอยู่ในชีวิตอยู่ในสังคมนีจะทำอะไรได้บ้าง ครูควรจะไปอยู่ กับชาวบ้านจะได้เข้าใจ ไม่อย่างนั้นสิ่งที่มันเข้ามาสู่ความคิดความรู้สึกมันยังเหมือนเดิมๆซึ่งเป็นลักษณะชั้นวรรณะ เป็นสิ่งที่ไม่เคารพศักดิ์ศรี คุณค่า ความเป็นคนของคนทุกคน เรารู้แต่เทคนิคแต่ไม่มีมิติทางมนุษย์ Human

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมานุญชีวิต, (นนทบุรี: อากาโอบ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

Dimension และพวกเราโตขึ้นมาโตมาเป็นเทคนิคหมดเลย มันจะเป็นอย่างนั้นทุกอาชีพ ถ้าครูไม่ระวังให้ดีก็จะเป็นการเอาเทคนิคการสอนเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาตัวมนุษย์เป็นตัวตั้งแล้วงานมันจะติดขัด เพราะฉะนั้นถ้าจะทำเรื่องนี้ ทุกโรงเรียนน่าจะลองส่งครูไปอยู่กับชาวบ้าน จะได้เรียนรู้ เพื่อพยายามทำในการเอาชีวิตและการเรียนรู้เข้าไปด้วยกันโรงเรียนกับบ้านถ้านักเรียนหัวแต่การบ้านกลับไปกลับไปบ้านก็ไม่ได้คุยกับพ่อแม่ พ่อแม่คุยด้วยก็หัวเสียหงุดหงิดมากบอกอย่าคุยมากต้องทำการบ้าน ถ้าเราลดพวกนี้ลง บางแห่งครูเขาให้มาเล่าเมื่อวานหนูทำอะไรกับพ่อแม่บ้าง ช่วยพ่อแม่ทำอะไรได้คุยกับใครได้เลี้ยงน้องหรือเปล่า ได้ช่วยการบ้านหรือเปล่า ถ้าอย่างนี้พ่อแม่ก็มีส่วนร่วมได้ พ่อแม่คุณครูรู้ถึงกันบ้านกับโรงเรียนโรงเรียนกับชุมชน ในชุมชนจะมีครูเยอะแยะไปหมด ครูที่เป็นชาวบ้าน เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่ช่วยสอนเด็กให้เรียนจากเขา ที่จริงโรงเรียนกับครูนี้น่าจะไปทิววิจัยเรื่องชาวบ้าน ใครทำอะไร ชีวิตเขาเป็นอย่างไร เขาทำอะไรดีมีแง่มุมอย่างไร เรียน Life Story ของผู้คนได้ข้อมูลมาด้วยเป็นการวิจัยมนุษย์ถ้าทุกโรงเรียนทำเราก็ได้ข้อมูลทั่วประเทศ เป็น Human Mapping เอามาเข้าระบบข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ก็จะรู้จักกันหมด รู้ในเรื่องความดีศักยภาพของผู้คนโรงเรียนกับวัด ที่เรียกว่า บ-ว-ร บ้าน วัด โรงเรียน ถ้ามันกลับกันนี้มันได้ผลเร็วกว่า คือโรงเรียนเป็นตัวตั้ง กลายเป็น ร-ว-บ โรงเรียน วัด บ้าน มันเร็วกว่าเพราะโรงเรียนเป็นที่เรียนรู้มีครู เป็นแหล่งเรียนรู้เพราะว่าชุมชนนั้นจะติดเมื่อมีการเรียนรู้เป็นหัวใจ ตรงนี้ก็ลองทำงานดูโรงเรียน วัด บ้าน โรงเรียนกับสังคมทางกว้าง การสื่อสารทั้งหมดที่มีอยู่นี้ก็ส่งผลกับผู้คนมากกว่าผลบวก คนเกิดกิเลสต้นหามีชาวเต็มไปหมด การเรียนรู้ก็ต้องรู้จักพิจารณาข่าวสารถ้าระบบโรงเรียนทั้งหมดนี้มาดูเรื่องข่าวสารอันไหนดีไม่ดีมีผลกระทบอะไรใช้โยนิโสมนสิการเข้าไป จากการที่รับเข้ามาทำให้เกิดการไตร่ตรอง เกิดการกรอง พวกเราไปเข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัวท่านก็รับสั่งถึงเรื่องนี้ ท่านก็บอก "มันเดินเข้าไปในหัวของมนุษย์" เราก็ไม่เข้าใจว่าท่านหมายถึงอะไร จริงๆ ถ้าเราไม่กรองด้วยการคิดมันเดินเข้าไปเลยในหัวคนเต็มไปหมด คนเราก็เป็นทาสกับของพวกนี้ทั้งประเทศ เพราะฉะนั้นการศึกษานี้ก็ต้องฝึกให้มีเครื่องกรองข้อมูลข่าวสาร ระบบโรงเรียนเราเป็นระบบใหญ่ทั้งประเทศ ถ้าทำตรงนี้ก็จะเป็นเครื่องมือที่ feedback กลับไปยังระบบข่าวสารด้วย

หลักการที่ ๖ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาอย่างได้คุณภาพ^๖

ศีล คือ ความเป็นปกติการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ความเป็นปกตินี้คือดุลยภาพ การเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ บุรณาการก็จะเกิดดุลยภาพ ดุลยภาพคือความเป็นปกติและยั่งยืน ถ้าเราทำอย่างแยกส่วน ไม่ว่าอะไรแยกส่วนก็ตามจะนำไปสู่การเสียดุลเสมอ เราพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียวก็จะนำไปสู่เสียดุล เราแยกชีวิตออกจากการศึกษา ก็จะนำไปสู่การเสียดุล การพัฒนาอย่างบูรณาการและยั่งยืน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ คือ เรื่อง อาชีพ ต้องให้มีสัมมาอาชีพะเป็นพื้นฐานถ้าคนขาดตัวนี้เราพยายามที่จะไปพร้าให้ศีลเท่าไรก็ยากมาก การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อันนี้ก็เป็นเรื่องสำคัญวิถีชีวิตของคนนี้พอมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วชีวิตมันดีขึ้น ที่อำเภออุบลรัตน์ พระสงฆ์ ๘๐รูป รวมตัวกันเป็นสภาสงฆ์แนะนำชาวบ้านเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกันกับชาวบ้าน ในอำเภอก็ค่อยๆ ขยับตัวค่อยๆ เปลี่ยนแล้วจะเกิดสุขภาพ สุขภาวะทุกๆ ด้าน ทางเศรษฐกิจนี้หายจน มีกินอิ่มทุกคน มีเงินออม สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ปลาในแม่น้ำเพิ่มขึ้น ต้นไม้เพิ่มขึ้น มีการรวมตัว

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (นนทบุรี: อกาลิโอ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒-๑๘.

ทางสังคมเข้มแข็ง รวมตัวร่วมคิดร่วมทำ ดูแลเรื่องความปลอดภัยเพราะในตำบลดูแลกันได้ไม่มีการลักขโมยจี้ปล้น ยาเสพติด วัฒนธรรม ที่จริงทั้งหมดนี้เป็นวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนในสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ ซึ่งไม่เหมือนกันจึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมไปตามที่ต่างๆ ที่จริงการพัฒนาควรใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพราะถ้าใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้งจะเกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม (Unequal Relationship) ทุกจังหวัดจะเป็นบริวารของกรุงเทพ กรุงเทพเป็นบริวารของนิวยอร์กโตเกียว ลอนดอน เป็นความสัมพันธ์แบบนี้ถ้าเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งไม่มีใครเหนือใคร ทุกชุมชนท้องถิ่นมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของเขาที่แตกต่างกัน คนมีเกียรติเสมอกัน มีศักดิ์ศรี เพราะฉะนั้นเรื่องประชาธิปไตยนี่อย่าไปมองเฉพาะเรื่องการเลือกตั้ง เรื่องวัฒนธรรมนี่มันทำให้เกิดความเสมอภาค ฉะนั้น การพัฒนาอย่างบูรณาการและยั่งยืน วัฒนธรรมต้องเข้ามาศาสนาธรรม เราพัฒนาไปตามวัตถุเท่านั้นไม่ได้ เรื่องความสุข เรื่องของจิตใจ การนึกถึงคนอื่นเป็นเรื่องสำคัญ การพัฒนาไปเจอความเจริญสูงสุดทางวัตถุแต่ผู้คนขาดความสุข เรื่องความดีถ้าขาดจะขาดความสมบูรณ์ ในตัวเองทำไงก็ไม่สมบูรณ์ ส่วนที่ขาดมันเป็นเรื่องของคุณค่าซึ่งเป็นเรื่องจิตวิญญาณ Spiritual จะใช้คำอะไรก็แล้วแต่ถ้าอยู่ในธรรมชาตินุษย์จะสัมผัสเอง อยู่กับธรรมชาติจะรู้ว่าแผ่นดินนี้มีคุณ มีพระแม่ธรณี ภาษาอังกฤษเรียก Mother Earth ถ้าเมื่อไรมีคำว่า mother หรือ แม่ แปลว่าเป็นที่มีจิตวิญญาณเป็นคุณค่า แม่น้ำที่มีบุญคุณเรียกพระแม่คงคา ต้นไม้มีบุญคุณเรียกว่ามีรุกขเทวดาเป็นคุณค่า Spiritual เป็นValue แต่พอไม่เข้าใจเอาวิทยาศาสตร์ไปวิเคราะห์สมมติวิเคราะห์ดันไม้ก็เจอ คาร์บอน ไฮโดรเจน ออกซิเจน ฟอสฟอรัส อะไรก็แล้วแต่ ไม่เห็นมีเลยรุกขเทวดา

สรุป ว่าไม่มีแต่เครื่องมือที่ใช้มันควัตถุไม่ใช่นามธรรมมันก็ไม่พอดีกันมันก็ไม่เจอ ไม่เจอก็เลยสรุปว่าไม่มี เมื่อไม่มีก็ไม่เชื่อ เมื่อไม่เชื่อก็ทำลายได้ ถ้าอะไรที่มีคุณค่าเราไม่ทำลาย ยังไงมนุษย์ก็ไม่ทำร้ายแม่ของตัวเอง ฉะนั้นมันขาดตรงนี้ไม่ได้ จริงๆ ถ้าการเรียนรู้ของเราทำให้เรามี Receptor กลับคืนมาเพราะตอนนั้นมันถูกทำลายไปหมด มีวัตถุที่เต็มไปด้วยสัญลักษณ์เต็มไปหมดเลยเราเห็นวัตถุว้าว อาราม เห็นโบสถ์ เจดีย พระพุทธรูป หรือคนคริสต์เห็นไม้กางเขนอะไรก็แล้วแต่ จิตแล่นเข้าสู่สิ่งสูงสุด จึงได้เข้าใจว่าทำไมสถาปัตยกรรมพวกนี้จึงมียอดชี้ขึ้นบน เพื่อที่จะบอกว่ามนุษย์นี้เข้าถึงสิ่งสูงสุดได้ เราก็จะมีเครื่องรับเหล่านี้ เราเห็นความหมายเต็มไปหมดเลยแต่ถ้าเราไม่มีเครื่องรับเหล่านี้สิ่งต่างๆ ก็เป็นเพียงซากอิฐซากปูนไม่มีความหมาย ถ้าเราสร้างเครื่องรับตัวนี้จิตใจเราสัมผัสธรรมะ สัมผัสธรรมชาติจะเกิดความประณีต เกิดความลึกซึ้ง เกิดความสุขอันลึกซึ้ง Spiritual Happiness ตัวความสุขจากจิตที่เข้าถึงธรรมถ้าฝึกไว้มันจะรู้สึกตลอดเวลาว่ามีธรรมะอยู่ในทุกคนทุกแห่งแล้วก็จะเข้าใจที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา สุขภาพ จริงๆเป็นผลจากทั้งหมดถ้ามันถูกต้องมันก็เกิดสุขภาวะรวมถึงทำให้ปลอดภัยเสพติด ทั้งหมดนี้ ต้องอาศัยการเรียนรู้ การเรียนรู้ตรงกลางที่เชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าปราศจากการเรียนรู้จริงก็ไม่เกิดการเชื่อมโยง การเรียนรู้ไม่ใช่เรื่องของการท่องหนังสือ แต่ว่ามันไปสู่การปฏิบัติ เรียนรู้ร่วมกัน ทุกคนมีความสำคัญหมดเรื่องทั้งหมดนี้ ใครคนใดคนหนึ่งเรียนรู้ก็ไม่พอเพราะมันสัมพันธ์กันคนไม่ได้เรียนรู้ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และที่เน้นเรื่องการปฏิบัติเพราะมันเป็นของจริง ทำได้จริง มันมีอุปสรรคความยากก็ต้องเอาชนะ อุปสรรคให้ได้ ซึ่งการท่องหนังสือเสร็จแล้วได้คะแนนก็รู้ว่าทำเป็นจริงหรือเปล่า มันไม่ได้เผชิญของจริงๆ การเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติ Interactive Learning Through Action ทุกฝ่าย ทั้งหมดรวมกันแล้วเกิดผลดีคือเกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการเกิดคุณภาพเกิดความเป็นปกติขึ้น เรื่องการ

พัฒนาอย่างบูรณาการในพื้นที่ ถ้ามันเกิดทั้งจังหวัดท่านทั้งหลายลองนึกภาพมีคนร่วมมือทำเรื่องพัฒนาอย่างบูรณาการครบ มีสัมมาอาชีพเต็มพื้นที่ทั้งจังหวัด มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความปลอดภัย สังคมมีความเข้มแข็ง วัฒนธรรม ศาสนธรรม สุขภาพดี ท่านนึกภาพสัปดาห์ทั้งจังหวัดคือมหาวิทยาลัยในรูปใหม่เป็นมหาวิทยาลัยชีวิตที่ทุกคนเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน ได้ผลด้วย ทำด้วย เกิดการพัฒนาทุกด้านพร้อมกัน และทุกคนเป็นทั้งครูเป็นทั้งนักเรียน ทั้งผู้ปฏิบัติเกิดอยู่ในนั้นหมด ถ้าเป็นอย่างนี้ทุกจังหวัดคนอยากเรียนก็ไม่ต้องเดือดร้อนมาสอบเอ็นท์สอบอะไร การเรียนก็จะมีเต็มทั้งพื้นที่ทุกคนมีความหมายมีเกียรติ ฉลาดคิด อยู่ได้จริง หายจนจริง มีความดีความถูกต้อง มันก็เจริญจากมหาวิทยาลัยมาเป็นมหาวิทยาลัย ถ้าใครอ่านพระมหาชนกสุดท้ายในพระราชนิพนธ์มหาวิทยาลัยวิชาเป็นศัพท์ทางพุทธ ช.ช่วง ๒ ตัว หมายถึงปัญญา ถ้าวิชา หรือ วิทยา หมายถึงความรู้ ความรู้กับปัญญานี้มันเหลื่อมกัน ความรู้อาจจะรู้เป็นเรื่อง แต่ปัญญานี้รู้ทั้งหมดทั้งรู้ตัวเองด้วย การเรียนในโลกนี้เกือบไม่มีเลยที่เรียนแล้วรู้ตัวเอง มีแต่รู้วิชาอกตัวหมด ถ้ารู้และเห็นด้วยก็จะรู้ความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างตัวเองกับคนอื่นและกับสิ่งแวดล้อม มันก็กลายเป็นจริยธรรม ฉะนั้นถ้าคำว่าปัญญาจะมีคำว่าจริยธรรมอยู่ข้างในนั้น แต่ถ้าเป็นความรู้ไม่แนโดยมากไม่มีจริยธรรมอยู่ในนั้นและการศึกษาทั้งหมดศึกษาความรู้ทั้งนั้นไปไม่ถึงปัญญาคำว่ามหาวิทยาลัยมันมีปัญหาที่มีความถูกต้องอยู่ในนั้นด้วย จังหวัดทั้งจังหวัดจะเป็นมหาวิทยาลัยและถ้าเราร่วมกันทำเป็นทุกจังหวัดก็เท่ากับเต็มบ้านเมือง เกิดความร่มเย็นเป็นสุขการเรียนรู้เป็นหัวใจเลยของการที่จะเกิดทั้งหมด

หลักการที่ ๗ ศึกษาศึกษา^๗

หลักการการเรียนรู้ สุตมยปัญญา จิตมยปัญญา ภวนามยปัญญา สุตมยปัญญา คือการรับรู้ อายุตนทั้ง ๖ จะเป็นการรับรู้จาก การฟัง การอ่าน การปฏิบัติจิตมยปัญญา เป็นการวิเคราะห์สังเคราะห์ สิ่งที่รับเข้ามาเราดูตัวเราเองก็ได้หน้าที่ของสมองเพื่อรับรู้ความจริงถ้ามันรับรู้ความจริงมันก็ไม่มีความไป ปัญญาก็ไม่เกิด ต้องรับรู้ความจริง แต่สิ่งที่รับรู้เข้ามานี้มันจะเอามาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นปัญญาที่สูงขึ้นกว่าเท่าที่ปรากฏ เพราะสิ่งที่ปรากฏและรับรู้เข้ามาอาจจะหลอกก็ได้ ถ้าเรารู้ก็ต้องบอกว่าโลกมันแบน เพราะเห็นมันแบน แต่จากความรู้มันกลม ฉะนั้นการวิเคราะห์สังเคราะห์นี้ทำให้เกิดปัญญาที่สูงขึ้นลึกขึ้น ตรงนั้นเป็นกระบวนการวิทยาศาสตร์ ๒ ประการคือการรับข้อมูลข่าวสาร การทดลอง การสังเกต มาประกอบกับการวิเคราะห์สังเคราะห์ก็เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ทำให้เข้าใจสูงขึ้นเป็นปัญญาที่สูงขึ้นภวนามหมายถึงทำให้เจริญ Development ในกระบวนการเรียนรู้เราต้องจับพวกนี้เป็นรายละเอียดพยายามเรียนรู้มันให้ครบที่แรกอาจจะยังไม่ครบก็ไม่ใช่โรพยาบาลเอนเข้ามาก็จะเกิดความละเอียดละเอียดขึ้นในจิตใจของครูในจิตใจของผู้เรียนอย่างการเจริญสติ เจริญสมาธิ ปัญญา ก็เป็นเรื่องละเอียดอ่อนซึ่งก็ต้องมีการเจริญสติที่คงหนีไม่พ้นเพราะทำอย่างไรก็ยากที่ความดีจะเกิดเพราะมันเร็วมาก เมื่อรับอายุตนเข้ามามันเกิดความรู้ลึกซึ้งทุกซอกทุกทิศมันเกิดทันทีอย่างคลินตันนี้รู้ทุกอย่างฉลาดมากเรียนเก่งไปเรียนออกซ์ฟอร์ดสองปีมีคนเห็นก็บอกว่าคนนี้แหละจะได้เป็น President เก่งความรู้เยอะแต่พอเห็นโมนีก้า ลูวินสกี ก็ไปแล้วมันไม่ทัน ไม่ได้เจริญสติ ในการเรียนรู้จึงต้องเจริญสติไม่จั่นมันยากมากที่จะไม่หลุดเข้าไปสู่ความไม่ดี การเรียนรู้ตรงนี้การเจริญสติคือการคุมไว้เฝ้าประตูไว้มีการสังวรณอยู่ที่อายตนะ ที่นี้เรื่องสมาธิมีปัญหาเรื่องเด็กเล็ก

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, (นนทบุรี: อากาโอบ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘.

อายุต่ำกว่า ๖ ขวบเราจะไปสอนนั่งสมาธิควรหรือไม่ควร เพราะเรารู้แล้วว่าเด็กเล็กจิตใจยังไม่ได้ วุ่นวายอะไรการกระตุ้นจะทำให้เซลล์สมองเชื่อมโยงตัวเดรนไทร์ที่จะไปเชื่อมโยงนั้นมากขึ้น ฉลาดขึ้น เด็กควรจะไปนั่งสงบหรือเปล่า ถ้าสงบมันจะกระทบการงอกงามของเดรนไทร์ของเซลล์สมองหรือเปล่า ถ้าให้เด็กทำสิ่งที่เขาชอบเขาก็อยู่กับมันได้นานเป็นชั่วโมงแทนที่จะเรียนเป็นคาบๆ คาบๆนี้ สะดวกครู เพราะครูเหนื่อยก็เปลี่ยนครู แต่ถ้าเด็กได้ทำอะไรที่ชอบตรงนี้ก็มาเรื่องฉันทะ อธิติบาท ๔ ตรงนี้แต่ละคนชอบไม่เหมือนกัน ถ้าได้ทำอะไรที่ชอบจะมีความสุข วิริยะก็เกิดง่าย และพยายามทำให้ ประณีตมันก็จะเกิดความงามในสิ่งที่ทำ ความประณีต ความงามก็จะมาพัฒนาจิตใจ และให้พยายาม ศึกษาเรื่องนั้นๆ ให้มันลึกเข้าไปแล้วมันไปเจอกันเองในความเป็นทั้งหมดซึ่งเป็นความหนึ่งเดียว เหมือนช้างตัวเดียวกันนี้ถ้าไปคลำจากหาง จากหู ซึ่งมันต่างกันแต่ไปลึกๆ เข้ามันก็ไปเจอกันเองเพราะ เป็นช้างตัวเดียวกันเพราะฉะนั้นตรงนี้ก็ให้การศึกษาที่ดูตามฉันทะของแต่ละคนให้เขาได้มีโอกาสทำไป ตามฉันทะอาจจะดีกว่าคำว่าอัจฉริยะหรือความสามารถพิเศษมันทำให้คนอื่นรู้สึกคนนี้มีคนนี้ไม่มี แต่ ทุกคนนี้มีฉันทะของตัวเองที่ชอบต่างๆ กัน ครูก็จะดี ครูและนักเรียนที่มีฉันทะตรงกันได้มาเจอกันได้ เรียนรู้อย่างมีความสุขครูที่ไม่มีความสุขคือสอนเด็กที่มันไม่สนใจใช้ไหมและตอนนี้การศึกษาของเรา ทั้งหมดนี้กำลังหมดไปกับการสอนคนที่ไม่ได้อยากเรียนหมดกำลังทั้งประเทศเด็กไม่ได้อยากเรียนใคร เป็นครูก็รู้สอนปากเปียกปากแฉะที่นี้เราก็ดองดูว่าเราเรียนจากการปฏิบัติแล้วก็ตามฉันทะใครชอบ อะไรก็ให้ไปเจอกับครูที่สนใจเรื่องนั้นเจอกันก็จะมีสุขมากได้ทุ่มเทกับคนที่เขาอยากเรียน

หลักการที่ ๘ วิธีการคิดแบบพุทธ "ทางสายกลาง"^๘

โลกทัศน์ตรงนี้สำคัญอยากฝากไว้ ที่จริงธรรมชาติมันมีความเป็นหนึ่งเดียวกันแต่เรามักจะคิดแบบแยกส่วนแล้วเอาตัวเราเป็นตัวตั้งเกิดความขัดแย้ง ความบีบคั้น ถ้าเราเห็นความเป็น ทั้งหมดทั้งหมดมีความเป็นหนึ่งเดียว จิตใจมันก็เปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดมันก็เปลี่ยนไปในพระไตรปิฎก นี่มีวิธีคิดที่เราไม่ค่อยเอามาพูดกัน แล้วมักเอาแต่ Content มาพูด แต่ผมคิดว่าวิธีคิดสำคัญ วิธีคิดแบบมัชฌิมาปฏิปทา ในพระไตรปิฎก ไม่มีอะไรดีหรือไม่ดีอยู่บนตัวของ สิ่งทั้งหลายถ้ามีเหตุปัจจัยให้ มันมีมันจึงมี ไม่มีเหตุปัจจัยให้มันมีมันก็ไม่มี อันนี้เป็นที่มาของหลักธรรมะอื่นเช่น อนัตตา มันไม่ได้มี อะไรตายตัวอยู่ของมันเอง มันขึ้นกับเหตุปัจจัย ตรงนี้คือกระบวนการทางปัญญา มีอยู่อันแปลกมาก พระพุทธเจ้าบอกว่า การชม หรือ การติเตียน ไม่ใช่ธรรมะ ธรรมะคือการรู้ว่าอะไรเกิดจากอะไร อะไร ทำให้เกิดอะไรขึ้น ชม หรือ ติเตียน มันตายตัวไปแล้ว มันแล้วแต่เรื่องแล้วแต่คราวว่ามันสัมพันธ์กับ เรื่องอะไร อย่าไปสรุปให้มันตายตัว ตรงนี้ ครูพยายามแล้วฝึกตรงนี้จะหลุดไปทางเก่า ก็ฝึกฝึกให้มัน เคย คิดแบบนี้มันเป็นกระบวนการทางปัญญาไม่ให้ตัวกิเลสมันเข้า ถ้าตัวกิเลสเข้ามันจะโปกส์แล้ว ตายตัว ตรงนี้สำคัญถ้าเราคิดอย่างมัชฌิมาปฏิปทาได้จะเป็นอิสระ แล้วมันจะทะลุทะลวงไปทุกอย่าง ถ้าอะไรที่มันเป็นบวก เป็นลบ เช่น อนุภาคโปรตอนเป็นบวก อิเลคตรอนเป็นลบ มันเคลื่อนที่ไปนิดเดียวมันโดนอนุภาคตรงข้ามจับมันไปไม่ได้ไกล แต่ถ้านิวตรอนเป็นกลาง มันทะลุตึกไปได้หลายตึกก็ยังไปได้ ถ้าเราคิดอย่างเป็นกลางก็เช่นกันมันจะทะลุทะลวงไปได้ไกลเชื่อมโยงไปหมดรูปธรรมนามธรรม ถ้าคิดแบบแยกส่วนตายตัวก็จะนำไปสู่การขัดแย้งไปสู่เรื่องต่างๆ ฉะนั้นในกระบวนการเรียนรู้เราก็จับ หลักต่างๆ เหล่านี้เข้ามาสุดท้ายการที่จะทำงานเรื่องนี้ต่อก็ใช้หลักจำง่ายๆ RCN ใช้ RESEARCH ไป

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมานุญชีวิต, (นนทบุรี: อากาโอ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐-๒๓.

วิจัยว่าใครทำอะไรดี ๆ อยู่ที่ไหน มีคนทำเรื่องนั้นเรื่องนั้นในประเทศนอกประเทศมีการวิจัยเป็นเครื่องมือ Communication สื่อสารให้รู้เรียนถึงกัน Networking เครือข่ายมีการเชื่อมโยงกันมีการเรียนรู้จากกันขยายตัวไปเรื่อยๆ ไม่มีใคร dominate ใคร RCN ก็ขยายตัวไปเรื่อยๆ คุณภาพก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ ความสมบูรณ์ก็จะมีขึ้นเรื่อยๆ ซ้ำอีกที่ว่าอย่าเชื่อที่ผมพูด ตายตัวมันมีวิธีอื่นหลากหลายมีวิธีที่ดีกว่านี้ อย่าไปเชื่อแบบตายตัวดูไปรอบๆ ทดลองดูให้มันแตกต่างกันไปอันนี้คือประโยชน์ของการวิจัยที่จะนำเป็นตัวเดินถ้าเรา Organize แบบนี้เรื่องนี้ก็จะก้าวหน้าไปเป็นลำดับ ที่กระทรวงศึกษาที่ดี สภา การศึกษาก็ดี เราก็เชื่อมโยงเป็น Network กับเขา อะไรที่นโยบายมันขาดคนทำนโยบายก็เข้ามา เรียนรู้มาเชื่อมโยงมันเป็นโครงสร้างใหม่ที่จะให้เริ่มดำเนินและขยายตัวให้เก่งทั้งประเทศแล้วไป เชื่อมโยงกับพวกปฏิบัติเยอะเขี้ยวที่กำลังเดินอยู่ในพื้นที่เรื่องการพัฒนาอย่างบูรณาการ ความยั่งยืน เราไม่ต้องไปทำเพียงแต่ไปร่วมกัน

๒.๑.๗ การบริหารเชิงพุทธตามหลักอิทธิบาท ๔

ในการประเมินคุณภาพการศึกษาทุกระดับผลสำเร็จของงานอยู่ที่ฝ่ายปฏิบัติการทุกๆ คน หลักพุทธธรรมที่จะสนับสนุนให้การประเมินคุณภาพการศึกษาประสบความสำเร็จจริงอยู่ การนำไปใช้ ในการดำเนินงานดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมาย หลักในความสำเร็จปฏิบัติ ตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่าอิทธิบาท (ธรรมให้ความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อคือ ๑) ฉันทะ มีใจรัก คือ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่าง ดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร ๒) วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ ทอดทิ้ง ไม่ทอดทิ้ง ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ ๓) จิตตะ เอาจิตฝึกฝืน คือ ตั้งจิตรับรู้สิ่งที่ทำ และ ทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นๆ บ่อยๆ เสมอทำกิจ หรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ ๔) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนเกินเลย บกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้นโดยรู้จัก ทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดี ยิ่งขึ้นไปตัวอย่างเช่น ผู้ทำงานทุกๆ ไปอาจจำสั้นๆ ว่ารักงาน สู้งาน ใส่ใจงาน และทำงานด้วยปัญญา^๔

การบริหารเชิงพุทธตามหลักอิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่ง มีคุณธรรม เครื่องให้สู่ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้ สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝืนในสิ่งนั้น
๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

ธรรม ๔ อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่างๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน

ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุด ที่มนุษย์เรา ควรจะได้ ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, (นนทบุรี: อกาลิโอ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒-๒๘.

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อ ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบ ความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของ ความกล้าหาญ เจืออยู่ด้วย ส่วนหนึ่ง

จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึก ของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็น วัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

วิมังสา หมายถึงความสอดส่องใน เหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่^{๑๐}

การบริหารเชิงพุทธตามหลักอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาซึ่งถ้าหาก ปฏิบัติแล้วจะนำพาชีวิตประสบผลสำเร็จตามปรารถนา มีหลักธรรมย่อย ๔ ประการ ดังนี้^{๑๑}

๑. ความพอใจ (ฉันทะ) หมายถึง ความพอใจ รักใคร่ ในสิ่งที่คิดจะทำ หรือสิ่งที่กำลังทำ อยู่ และ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด

๒. ความเพียร (วิริยะ) หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร ด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะประสบผลสำเร็จ ส่วนมากจะทำเพียงเหาะเหย ขาดความทรหดอดทน แล้วมานั่งบ่น ด้วยความน้อยอกน้อยใจภายหลังว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป”

๓. ความตั้งใจ (จิตตะ) หมายถึง การเอาใจใส่ต่อหน้าที่การงาน อย่างกระตือรือร้น

๔. ความไตร่ตรอง (วิมังสา) หมายถึง การรู้จักใช้สติปัญญาพิจารณาใคร่ครวญให้ถ้วนถี่ รอบคอบ ถ้าพบข้อบกพร่อง หรือพบปัญหา ก็จะได้ทบทวนแก้ไขได้ทันที่

สรุปได้ว่า คนเราต้องพอใจในงานที่ทำ และมีความเพียรพยายามเอาใจใส่ในหน้าที่การ งานนั้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการพิจารณาอย่างรอบคอบรอบด้าน งานนั้นจึงจะประสบผลสำเร็จ

จากการที่สังเกตจากชีวิตประจำวัน การศึกษาธรรมะ และพบเห็นรูปแบบวิธีการบริหาร ที่เข้ามา จะมีปัญหากันเสมอว่าจะใช้รูปแบบวิธีการบริหารแบบไหนดี แล้วเวลาศึกษาธรรมะในแต่ละ ข้อหรือแต่ละหมวดหรือชุด จะใช้เมื่อไรดี ใช้ตลอดไปหรือไม่ หรือต้องใช้ตามสถานการณ์ ยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงมากก็หันมาสนใจการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายท่ามกลางการแข่งขันสูงมาก ซึ่งจะมีเหตุ ปัจจัยภายนอกมากระตุ้นมาบังคับให้เปลี่ยน หรือเราซึ่งเปลี่ยนเสียก่อน เพื่อชิงความได้เปรียบในการ แข่งขัน ต่อมาเริ่มมีการคิดว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นยังช้าไปแล้ว น่าจะมีการบริหารการปรับตัวให้เข้า ตามสภาพแวดล้อม (Adaptive Management) เหมือนจิ้งจอกที่เปลี่ยนสีไปตามสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่ง จะต้องค้นหาว่าสภาพแวดล้อมในอนาคตจะมีอะไรบ้าง แล้วก็มีสูตรสำเร็จในการปรับตัว พอเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมเปลี่ยนก็จะเปลี่ยนทันทีทันควัน แล้วคอยตรวจสอบว่าสภาพแวดล้อมเปลี่ยนหรือยัง หากเปลี่ยนกลับไปแล้วก็จะเปลี่ยนตามทันทีอย่างนี้ไปเรื่อยๆ ซึ่งจะเห็นว่าจะเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว กว่า ซึ่งจะทำให้พ้นภัยหรือเพิ่มโอกาสในการแข่งขันได้ ซึ่งองค์กรจะต้องเตรียมสูตรการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวไว้พร้อมและฝึกองค์กรให้มีความพร้อมแบบทหาร ซึ่งเทคนิคการบริหารแบบนี้คาดว่า จะเกิดขึ้นต่อจากการบริหารการเปลี่ยนแปลง รูปแบบที่จะเสนอนี้เป็นมุมมองที่ผู้เขียนเห็นว่า ยุคต่อไป จะจะเป็นการบริหารตามสถานการณ์เชิงพุทธ (Event Management) ซึ่งเป็นมุมมองว่าในสมัย พุทธกาล พระพุทธเจ้าสอนในเชิงนี้เกือบทั้งสิ้น หากสังเกตให้ดีในหมวดชุดธรรมะจะมีสถานการณ์ที่จะ

^{๑๐} สืบค้นจาก <http://www.learntripitaka.com/scruple/Itibaht4.html>

^{๑๑} สืบค้นจาก <http://www.oknation.net/>

ใช้ด้วย ซึ่งคิดว่าจะจะเป็นรูปแบบวิธีการบริหารที่ดีที่สุด และเป็นอมตะ^{๑๒} ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ ๒) วิริยะ(ความเพียร)คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ๓) จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝั ๔) วิมังสา (ความไตร่ตรอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผล^{๑๓}

สรุป แนวทางในการศึกษาดำเนินงานวิธิพุทธ ในการเสนอแนะการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม ดังนี้

๑. การพัฒนาคุณลักษณะของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนวิธิพุทธนั้นควรอบรมบุคลากรให้เข้าใจแนวทางในการปฏิบัติงานโรงเรียนวิธิพุทธในทิศทางเดียวกันเพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ภาคภูมิใจ ได้ พัฒนาด้านจิตใจให้สูงขึ้น ตามครรลองครองธรรมของพรหมวิหาร๔ ปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา และปฏิบัติโรงเรียนวิธิพุทธ

๒. การบริหารจัดการโรงเรียนวิธิพุทธ ควรส่งเสริมให้มีการใช้กิจกรรมของวิธิพุทธ ตามหลักธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ในการดำเนินงานโรงเรียนวิธิพุทธนั้นดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งโรงเรียนและโรงเรียนเครือข่ายให้ตระหนักถึงโรงเรียนวิธิพุทธ

๓. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม โรงเรียนวิธิพุทธควรมีการจัดอาคารสถานที่เอื้อต่อผู้เรียนสิ่งแวดล้อมให้ร่มรื่นน่าอยู่สอดคล้องกับกิจกรรมโรงเรียนวิธิพุทธ ควรมีการจัดห้องเรียนเข้ากับโรงเรียนวิธิพุทธทั้งในและนอกห้องเรียน เช่นมีพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและห้องเรียนมีป้ายนิเทศคำขวัญเกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรม รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานด้านการจัดบรรยากาศในโรงเรียนเพื่อการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพ

๔. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา)ควรมีการนำกิจกรรมวิธิพุทธมาจัดทำให้สอดคล้องสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน ควรมีการอบรมคุณธรรมแก่นักเรียนทุกระดับชั้น ด้านความรู้และปฏิบัติจริง ควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิธิพุทธเช่นพาเด็กไปบวชชีพรามณ์เพื่อฝึกจิตให้สงบและฝึกสมาธิควรประชุมวางแผนโดยนำเอาหลักการวิธิพุทธให้เข้าสู่หลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งระบบ ควรนำนักเรียนเข้าอบรมในวัดเป็นบางช่วงบางช่วงเพื่อให้พระสงฆ์ได้อบรมถึงศีล สมาธิ ปัญญาว่าอะไรคือศีล อะไรคือสมาธิ อะไรคือปัญญา

๕. การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ควรสร้างบรรยากาศในโรงเรียนมีความเป็นกันเองนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมบวรสอนวิธิพุทธนักเรียนและครูได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เน้นเด็กเป็นสำคัญและผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขุมชน และคณะครูเข้าร่วมจัดกิจกรรมโรงเรียนบวรสอนโรงเรียนวิธิพุทธของอย่างภาคภูมิใจและพึงพอใจการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนต่างฝ่ายต่างรับผิดชอบและเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

๖. การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ควรมีการส่งเสริมให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนนักเรียนอย่างมีระบบและต่อเนื่องโดยครูภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นผู้สอนหรือถ่ายทอดกิจกรรมเช่น

^{๑๒} สืบค้นจาก <http://www.budmgt.com>

^{๑๓} สืบค้นจาก www.slideshare.net/AnchaleeBuddhaBucha/ss-26644435

กิจกรรมดนตรีพื้นเมือง, รำเซิ้ง การทำขนมพื้นบ้าน ฯลฯ ช่วยให้ผู้เรียนมีพื้นฐานที่ดีในการประกอบอาชีพในอนาคต

๗. การพัฒนากาย ศีลสมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการของผู้เรียน ควรได้มีการจัดกิจกรรมการฝึกปฏิบัติโดยนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นวิทยากรให้นักเรียนได้ฝึกสมาธิเพื่อให้เกิดสมาธิที่ดีในการเรียนที่ดีขึ้น

๘. แนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บ้านวัดโรงเรียน(บวร)ได้รับประโยชน์จากการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธควรส่งเสริมให้ผู้ปกครอง ครู นักเรียน ชุมชน ร่วมกันดำเนินงานด้านโรงเรียนวิถีพุทธมากขึ้น

๙. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธด้านอื่นๆควรมีการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่องและเผยแพร่ต่อไปการศึกษาตามแนวพุทธต้องมุ่งเน้นดังนี้

๙.๑ มุ่งเน้นที่คนเป็นฐานในการพัฒนา คนเป็นแกนของการพัฒนาทุกอย่าง หากมีการพัฒนาคนแต่ตัวอุปกรณ์แล้วพัฒนาคนให้ใช้เครื่องมือถือว่าเป็นห่วงอย่างนี้จะถือเป็นการพัฒนาไม่ได้ เพราะเครื่องมือมักสนองความเห็นแก่ตัว เบียดเบียนธรรมชาติให้เสื่อมโทรมในทางพระพุทธศาสนา คือ พัฒนาตัวคนการศึกษาเป็นเรื่องของชีวิตทั้งหมด ชีวิตเป็นการศึกษา เมื่อมีการเกิดการศึกษา ก็เริ่มต้นการศึกษาเริ่มที่ครอบครัวบิดามารดาเป็นครูต้นโรงเรียนต้องจัดให้เกื้อกูลกับการศึกษาที่ครอบครัวที่บ้าน

๙.๒ เน้นประชาธิปไตยจากธรรมาธิปไตย หมายถึง การมุ่งให้คนรักธรรม รักความความชอบธรรมถือความถูกต้องเป็นจริงเป็นหลัก

๙.๓ เน้นกระแสโลกาภิวัตน์ กระแสที่เน้นการแข่งขัน มีความสามารถในการแข่งขันยืนหยัดในกระแสได้ชุมชนเข้มแข็งสามารถกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาได้ด้วย(Existence)

๙.๔ เน้นการส่งเสริมให้ท้องถิ่นอยู่ดีและเกื้อกูลชุมชนโลก จะสามารถเกื้อกูลได้ ๓ ระบบ คือระบบชีวิต ระบบสังคม ระบบสิ่งแวดล้อม การปฏิรูปการศึกษา เป็นการปรับวิธีการคิดโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจึงเป็นแนวการปฏิรูปโดยแท้ที่ยึดหลักไตรสิกขา เป็นองค์รวมเป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้เรียนรู้ตลอดชีวิต ประสานประโยชน์ให้สังคม มีโรงเรียนวิถีพุทธมากเท่าใดเมืองไทยจะน่าอยู่มากเท่านั้น

คณะกรรมการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา^{๑๔} ได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธคือโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการ มีการจัดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธโดยมีจุดเน้นคือ โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในทางคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา และลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ เน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธ

^{๑๔} คณะกรรมการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔-๒๖.

ธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวัตรธรรม ๔ ประการ คือ

๑. สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดีใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี

๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี

๔. ธรรมานุธรรมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้อง เหมาะสมการจัดสภาพของโรงเรียนตามแนวพุทธ ประกอบด้วย ด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อม เป็นต้น

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียน ต่างๆ ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในการปฏิบัติ ต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น และ ด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ ดังเช่น การจัดด้านกายภาพ ควรเป็นธรรมชาติ สภาพชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต กระตุ้นให้ การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าแท้ ด้านการเรียนการสอนบูรณาการ พุทธธรรมในการจัดเรียนรู้ชัดเจน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวงปัญญา เป็นต้น ส่วนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถี พุทธ มีขั้นตอนสำคัญ เช่น การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง

แผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธา และฉันทะในการพัฒนา การดำเนินการจัด สภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่จัดเพื่อส่งเสริม ให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาวัตรธรรม ในการ พัฒนาผู้เรียน การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่องโดยใช้ สภาพและ องค์ประกอบที่จัดไว้ข้างต้น ขึ้นต่อมา คือการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ด้วยท่าทีของความเป็น กัลยาณมิตรต่อกัน ที่จะทำให้การพัฒนานักเรียนและงาน ดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อจากนั้น มี การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยอิทธิบาท ๔ และหลักอุปญาตธรรม คือ ความไม่สันโดษใน กุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร เป็นต้น ขั้นสุดท้ายของกระบวนการบริหารแต่เป็นฐานสู่ การพัฒนาในลำดับต่อไป คือขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงานลักษณะการเกื้อกูล สัมพันธ์ โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน จะมีลักษณะของการร่วมมือทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบัน ต่างๆในชุมชน ด้วยศรัทธาและฉันทะ ที่จะพัฒนาทั้งนักเรียน และสังคม ตามวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อ ประโยชน์สุขร่วมกัน สำหรับการพัฒนากุศลและคุณลักษณะบุคลากร การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ แม้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่บุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและครู มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะ เป็นปัจจัย ให้ผู้เรียนพัฒนาได้ดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิต จริง ในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็นการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษามีความจำเป็นต้อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลากหลายวิธีการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมใน ชีวิตประจำวันทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ เช่นศรัทธาในพระพุทธศาสนา และ

พัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดั่งามละ เลิกอบายมุข การถือศีล ๕ เป็นนิจ ความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนมีดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนารูปแบบการประเมินเสนอแนะและพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ซึ่งตามความหมายของคำว่า Coaching คือ วิธีการในการพัฒนาสมรรถภาพการทำงานของบุคคลโดยเน้นไปที่การทำงานให้ได้ตามเป้าหมายของงาน ที่มีความแตกต่างจากระบบการประเมินโรงเรียนในรูปแบบต่างโดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการดังนี้

ในการประเมินโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำได้ใช้ตัวบ่งชี้การประเมินเพื่อการพัฒนา และให้ข้อเสนอแนะจำนวน ๑๒ ตัวบ่งชี้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมใน ๓ มาตรฐานได้แก่

๑. โรงเรียนมีการปลูกฝังคุณธรรมอย่างต่อเนื่องเป็นที่ยอมรับของผู้บริหารครูในเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งเป็นที่ยอมรับของชุมชนโดยรอบ

๒. มีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ

๓. มีการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต และการเรียนรู้สอแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการ

สรุป แนวทางในการศึกษาดำเนินงานวิถิพุทธในการเสนอแนะการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สรุปได้ ดังนี้

๑. การพัฒนาคุณลักษณะของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนวิถิพุทธนั้นควรอบรมบุคลากรให้เข้าใจแนวทางในการปฏิบัติงานโรงเรียนวิถิพุทธในทิศทางเดียวกันเพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ด้วยความเต็มใจ ภาคภูมิใจ ได้พัฒนาด้านจิตใจให้สูงขึ้น ตามครรลองครองธรรมของพรหมวิหาร ๔ ปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา และปฏิบัติตนตามแนวโรงเรียนวิถิพุทธ

๒. การบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ ควรส่งเสริมให้มีการใช้กิจกรรมของวิถิพุทธ ตามหลักธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธนั้นควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งโรงเรียนและโรงเรียนเครือข่ายให้ตระหนักถึงโรงเรียนวิถิพุทธ

๓. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมโรงเรียนวิถิพุทธควรมีการจัดอาคารสถานที่เอื้อต่อผู้เรียนสิ่งแวดล้อมให้ร่มรื่น น่าอยู่สอดคล้องกับ กิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธ ควรมีการจัดห้องเรียนเข้ากับโรงเรียนวิถิพุทธทั้งในและนอกห้องเรียนเช่นมีพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และห้องเรียน มีป้ายนิเทศ คำขวัญ เกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรม รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานด้านการจัดบรรยากาศนั้นโรงเรียนเพื่อการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพ

๔. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ควรมีการนำกิจกรรมวิถิพุทธมาจัดทำให้สอดคล้องสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน ควรมีการอบรมคุณธรรมแก่นักเรียน ทุกระดับชั้นด้านความรู้และปฏิบัติจริง ควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิถิพุทธ เช่นพาเด็กไปบวชชีพรามณณ์เพื่อฝึกจิตให้สงบและฝึกสมาธิควรประชุมวางแผนโดยนำเอาหลักการวิถิพุทธให้เข้าสู่หลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งระบบ ควรนำนักเรียนเข้าอบรมในวัดเป็นบางช่วง บางชั่วโมง เพื่อให้พระสงฆ์ได้อบรมถึงศีล สมาธิ ปัญญา ว่าอะไรคือศีล อะไรคือสมาธิ อะไรคือปัญญา

๕. การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรควรสร้างบรรยากาศในโรงเรียน มีความเป็นกันเอง นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม บวรสอนวิถีพุทธ นักเรียนและครูได้ทำกิจกรรม ร่วมกันแน่นแฟ้นเป็นสำคัญและผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขชุมชนและคณะครูเข้าร่วมจัดกิจกรรม โรงเรียนบวรสอนโรงเรียนวิถีพุทธของอย่าง ภาควิชาภูมิและพึงพอใจ การบริหารจัดการศึกษาของ โรงเรียนต่างฝ่ายต่างรับผิดชอบและเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

๖. การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตควรมีการส่งเสริมให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอน นักเรียนอย่างมีระบบและต่อเนื่องโดยครูภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นผู้สอนหรือถ่ายทอดกิจกรรมเช่น กิจกรรมดนตรีพื้นเมือง ฟ้อนเจิง ตัดตุง การทำขนมพื้นบ้าน ฯลฯ ช่วยให้ผู้เรียนมีพื้นฐานที่ดีในการ ประกอบอาชีพในอนาคต

๗. การพัฒนากาย ศีลสมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการของผู้เรียน ควรได้มีการจัดกิจกรรม การฝึกปฏิบัติ โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นวิทยากรให้ นักเรียนได้ฝึกสมาธิ เพื่อให้เกิดสมาธิที่ดีในการ เรียนที่ดี

๘. แนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บ้านวัดโรงเรียน (บวร) ได้รับประโยชน์จากการ ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ควรส่งเสริมให้ผู้ปกครอง ครู นักเรียน ชุมชนร่วมกันดำเนินงานด้าน โรงเรียนวิถีพุทธมากขึ้น

๙. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธด้านอื่นๆ ควรมีการ ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง และเผยแพร่ต่อไป

สรุป ระบบการศึกษาตามแนวพุทธนั้น คือ การที่สอนให้บุคคลอยู่บนฐานความจริงจาก ธรรมชาติ การศึกษาตามแนวพุทธได้จัดตามหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องฝึกตนให้การ ปรับปรุง ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และปัญญาให้เกิดความก้าวหน้า การจัดการศึกษาแบบพุทธ เป็นไปได้ด้วยดี เราทุกคนมีความตระหนัก มีความชัดเจนในการจัดการศึกษาตามแนวพุทธให้ดีขึ้น บริบทของสถานศึกษานั้นๆคำว่าพุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ซึ่งเป็นการฝึกทางปัญญาและสังคมที่ พัฒนาให้กิน อยู่ ดู ฟังเป็นการพัฒนาของเด็กอย่างก้าวหน้าไปด้วยดี

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาครู

การพัฒนาครูนั้นเป็นสิ่งสำคัญของทุกหน่วยงานที่จะต้องปฏิบัติ ถือเป็นหน้าที่และเป็น สิ่งจำเป็นเพราะจะทำให้บุคคลมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ส่งผลให้งานที่ปฏิบัติเกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด หน่วยงานย่อมได้รับชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในสังคม มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนา ครูดังต่อไปนี้

บรรยงค์ โตจินดา^{๑๕} ได้สรุปความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่าหมายรวมถึง กิจกรรมต่างๆ ดังนี้

^{๑๕} บรรยงค์ โตจินดา, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๒.

๑. การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะประสบการณ์เพื่อให้ได้ประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด

๒. การเพิ่มอัตราการใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้ได้ประโยชน์สูงสุด

๓. การค้นคว้าหาวิธีและเครื่องมือต่างๆที่จะสร้างบรรยากาศในการทำงาน เพื่อกระตุ้นให้ทรัพยากรมนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ให้มากที่สุด

๔. สร้างบรรยากาศขององค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

๕. เปลี่ยนค่านิยมให้ถูกต้องในด้านความรับผิดชอบจริยธรรมในอาชีพ ความซื่อสัตย์ การมีส่วนร่วมในงานและวินัย

นาริรัตน์ ตั้งสกุล^{๑๖} การพัฒนาครู หมายถึงกระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคลากรมีทิศทางแนวความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และทัศนคติในการทำงานอย่างมีระบบเกิดการต่อเนื่อง เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น

อนันต์ ศรีอำไพ^{๑๗} ให้ความหมาย การพัฒนาครู คือ การเพิ่มประสิทธิภาพด้านทักษะความชำนาญในการทำงานตลอดจนปรับเปลี่ยนทัศนคติของครูทุกระดับให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การเพิ่มประสิทธิภาพครูสามารถทำได้ด้วยวิธีการฝึกอบรมปฐมนิเทศ ส่งไปปฏิบัติงานต่างประเทศรวมทั้งสัมมนาทั้งในและนอกสถานที่เพื่อครูนั้นๆ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่และมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

กรมวิชาการ^{๑๘} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาครู หมายถึง การจัดกิจกรรมที่จำเป็นและซับซ้อนอย่างหนึ่ง ที่จะสร้างความมั่นใจต่อคุณภาพระดับสูงของครูในโรงเรียนถ้าการพัฒนาครูประสบผลสำเร็จ ก็จะช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าของนักเรียนและ จะสนับสนุนความร่วมมือของครูในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นลักษณะของครูที่มีคุณภาพ

วิโรจน์ สารรัตนะ^{๑๙} ให้ความหมายการพัฒนาครู (Personnel Administration) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD : Human Resource Development) ว่าเป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่ มีความหมายกว้างและสื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงใน กระบวนการทัศนทางการบริหาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงทั้งนัยที่เป็นแนวคิด (Concept) ซึ่งถือว่า เป็นการพัฒนาทรัพยากรที่มีคุณค่าเต็มศักยภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด และนัยที่เป็นกระบวนการ (Process) ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหาร ประกอบด้วย การกำหนดปรัชญานโยบาย มาตรการ และการนำไปสู่ปฏิบัติ ส่วนในโรงเรียนกลไกที่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่สำคัญก็คือครู ที่ต้องทำหน้าที่

^{๑๖} นาริรัตน์ ตั้งสกุล, “ความต้องการในการพัฒนาบุคลากรโดยกระบวนการบริหารตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติการสอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม,” รายงานการศึกษา ค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

^{๑๗} อนันต์ ศรีอำไพ, “การพัฒนาระบบสารสนเทศงานทะเบียนวัดผล โรงเรียนกุดตุ้มวิทยา อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ,” การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๕.

^{๑๘} กรมวิชาการ, ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษา : กรอบและแนวการดำเนินงาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖.

^{๑๙} วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๖-๑๘๗.

จัดสภาพการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียนโดยก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปรับตัวพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มนตรี อนันตรักษ์^{๒๐} ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครูไว้ว่า การพัฒนาครูตามที่ได้ กำหนดกลยุทธ์และใช้กิจกรรมต่างๆ นี้ อย่างน้อยจะต้องทำให้ครูเกิดการพัฒนาใน ๓ ด้านคือ

๑. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ต้องการพัฒนาได้อย่างถูกต้องชัดเจน
๒. ความสามารถในการนำหลักความรู้ที่ได้รับนั้นมาวางแผนและกำหนดขั้นตอนการ ดำเนินการ
๓. การปฏิบัติตามขั้นตอนของกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนจนเกิดความชำนาญหรือทักษะ อาจเพิ่มเติมการพัฒนาทางด้านเจตคติที่ดีของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ

สรุปได้ว่า การพัฒนาครูนั้นเป็นการเพิ่มความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพ และประสบผลสำเร็จที่น่าพอใจ แก่องค์กรอันจะเป็นผลให้การปฏิบัติงาน มีคุณภาพหรือ อีกนัยหนึ่งถือว่า เป็นกระบวนการเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานด้านต่างๆ เช่นความรู้ ความสามารถ ทักษะ อุปสรรค ทัศนคติ และวิธีการในการทำงานอันจะนำไปสู่ ประสิทธิภาพ ในการทำงานให้สำเร็จตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร

๒.๒.๒ ความสำคัญของการพัฒนาครู

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพนั้น ครู ถือว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญที่สุดที่จะ ทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียนและการพัฒนาตนเอง มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาครู ดังนี้

สนอง เครือมาก^{๒๑} ให้ความสำคัญของการพัฒนาครูไว้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ครูที่มาปฏิบัติงานใหม่แม้จะได้รับการศึกษามาอย่างดี แต่ก็ยังต้องให้การอบรมพัฒนา จึงจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น
๒. ครูที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ มาเป็นเวลานาน แม้จะมีประสบการณ์ดี แต่เพราะวิชาการ เปลี่ยน เทคโนโลยีเปลี่ยน นโยบายเปลี่ยน จึงจำเป็นต้องพัฒนาครู
๓. การปฏิบัติงานต่างๆ มีลักษณะเฉพาะของแต่ละหน่วยงานดังนั้นก่อนที่ครูจะปฏิบัติงาน ต้องได้รับการพัฒนาก่อน
๔. กรณีครูได้เลื่อนตำแหน่งหรือเปลี่ยนหน้าที่ที่รับผิดชอบใหม่ก็มีความจำเป็นต้องได้รับการ พัฒนาเพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับงานใหม่
๕. แม้ครูจะมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงานอยู่แล้ว แต่เพื่อให้การปฏิบัติงานดี ยิ่งขึ้น ต้องพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์จากสำคัญของการ พัฒนาครู สรุปได้ว่า การพัฒนาครูมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาองค์กร เพราะจะทำให้

^{๒๐} มนตรี อนันตรักษ์, “การพัฒนาครูเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โรงเรียนราช ประชาอนุเคราะห์ ๒๗ จังหวัดหนองคาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หนองคายเขต ๒ อำเภอโพนพิสัย จังหวัด หนองคาย,” **ปริญญาณิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘.

^{๒๑} สอนง เครือมาก, **คู่มือปฏิบัติการในโรงเรียน**, (นครสวรรค์: เรียนดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐-๓๔.

ให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถและมีเจตคติที่ดีในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้องค์กรหรือหน่วยงานของตนเองได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นและทำให้บุคคลในหน่วยงานปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามที่หน่วยงานต้องการ และช่วยแก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน ทำให้ขวัญของผู้ทำงานดี

๒.๒.๓ ความมุ่งหมายของการพัฒนาครู

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๑๑^{๒๒} ได้สรุปความมุ่งหมายของการพัฒนาครูว่า ควรคำนึงถึงเป้าหมาย ๓ ประการ คือ

๑. เพิ่มความรู้ (Knowledge) รู้ลึกในหน้าที่รู้กว้าง รู้ไกล เพื่อให้ทันเหตุการณ์
๒. เพิ่มทักษะ (Skill) การทำงานในหน้าที่ให้มี ๓ เก่ง คือ เก่งเทคนิคในการทำงานเก่งคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีความคิดรวบยอด และเก่งคน มีความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

๓. พัฒนาเจตคติ (Attitude) ทำให้ครูเห็นความสำคัญของการพัฒนาว่าจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองในการเลื่อนหรือการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งที่มีความสำคัญขึ้น พัฒนาคุณลักษณะที่ดีเพิ่มความคล่องตัวและการปรับตัวให้ไวต่อการเปลี่ยนแปลง

นาริรัตน์ ตั้งสกุล^{๒๓} สรุปความมุ่งหมายในการพัฒนาครูไว้ว่า เป็นการมุ่งหวังที่จะให้ครูเพิ่มพูน และพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองด้วยความรู้ความสามารถในลักษณะต่างๆ ภายนอกและภายในจิตใจ เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานนั้นดีกว่าเดิมทั้งด้านคุณภาพปริมาณ และเวลา

สวัสดิ์ สายประสิทธิ์ และคณะ^{๒๔} ได้ให้ความหมายที่จำเป็นจะต้องจัดให้มีการพัฒนาครู จำแนกออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. ความต้องการที่จะเพิ่มพูนความสามารถและมีมือในการทำงาน ซึ่งปฏิบัติอยู่หรือสำหรับความก้าวหน้าในอนาคต

๒. ความต้องการที่จะเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการลักษณะต่างๆ ไปแต่เกี่ยวกับงานในสาขาที่ปฏิบัติงานอยู่

๓. ความต้องการจะต้องเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการลักษณะต่างๆ ไปที่ไม่เจาะจงว่าจะต้องเกี่ยวข้องกับงานที่ปฏิบัติอยู่หรือไม่

๔. ความต้องการที่จะต้องพัฒนาเจตคติ บุคลิกภาพและท่าทีในการทำงานความมุ่งหมายของการพัฒนาครูดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาครูเพื่อให้ครูมีความรู้ความสามารถและทักษะเหมาะกับงานที่ปฏิบัติและพัฒนาเจตคติในการทำงานเพื่อที่จะได้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป ได้ว่ามีความสำคัญและความจำเป็นมากเพราะการปฏิบัติงานใดๆ ที่จะให้ประสบผลสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับคน โดยเฉพาะคนที่มีหน้าที่เป็นครูผู้สอนหรือผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ถ้าครูได้รับ

^{๒๒} หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๑๑, ชุดการฝึกอบรมด้วยตนเองการวิจัยในชั้นเรียน (หน่วยที่ ๑-๑๐), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสนาธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

^{๒๓} นาริรัตน์ ตั้งสกุล, “ความต้องการในการพัฒนาบุคลากรโดยกระบวนการบริหารตามทัศนะของ ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติการสอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม”, รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

^{๒๔} สวัสดิ์ สายประสิทธิ์ และคณะ, คู่มือสอบและปฏิบัติราชการ, (กรุงเทพมหานคร: มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑๐.

การพัฒนาวิชาชีพ เพื่อให้ครูได้รับเนื้อหาอย่างมีศักยภาพรอบด้านย่อมส่งผลให้ครูมีคุณภาพ เชื่อแน่ว่า การสอนของครูและคุณภาพของผู้เรียนย่อมได้รับการพัฒนาไปด้วย

๒.๒.๔ หลักในการพัฒนาครู

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^{๒๕} ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปครูอุดมคติว่า ครูที่พึงมี ในสังคมควรประกอบไปด้วยคุณสมบัติ ๑๐ ประการ ต่อไปนี้คือ

๑. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กทั้งในด้านการกระทำและคำพูด
๒. ครูต้องมีลักษณะชีวิตที่ดี ลักษณะชีวิตพื้นฐานที่ครูพึงมี เพื่อสอนและอบรมเด็กได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกล้าหาญ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อดทน อดกลั้น เสียสละ มีระเบียบวินัยในชีวิต ครู ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง หนักแน่น ประกอบด้วยความรัก เมตตา ความสุภาพอ่อนโยนจะทำให้ศิษย์ ประทับใจในความสามารถและความดีของครู เด็กจะจดจำเป็นแบบอย่างและนำไปปฏิบัติตาม
๓. ครูต้องสอนให้คนให้คิดเป็น ทำเป็น ครูต้องเป็นแบบอย่างในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่เพียงแต่สอนข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำเท่านั้น แต่ต้องเรียนรู้หลักการที่จะสามารถนำไปปฏิบัติใช้ใน ชีวิตอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้เด็กมีอิสรภาพในการคิด การทำ และการเรียนรู้ด้วย ตนเองมากๆ เพื่อสามารถสร้างสรรค์สิ่งดีงามในอนาคต
๔. ครูต้องมีใจใฝ่รู้ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความพากเพียร หมั่นพัฒนาตนเองด้วยการ หาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ
๕. ครูต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลควรจะเป็นนักเรียนจากอดีต วิเคราะห์สถานการณ์ ปัจจุบัน และสามารถชี้แนวทางอนาคตได้ เพื่อที่จะนำคนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่เสมอ เพราะสังคมไทยมักยอมรับให้ครูเป็นผู้ชี้นำสังคม ดังนั้นครูจึงมีบทบาทความรับผิดชอบอย่างสูงต่อ สังคม
๖. ครูต้องมีอุดมการณ์และมีใจรักการสอนอย่างแท้จริง ครูต้องมุ่งหวังอยากเห็นนักเรียน มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ ในการนำสิ่งที่เรียนไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้มีความต้องการ ที่จะสอนในทุกๆ ด้านที่เป็นประโยชน์ที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตที่ดี มีความก้าวหน้าสอนให้เด็กรู้จักค้นหา ความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ โดยครูจะต้องเป็นแบบอย่างในการเป็นคนใฝ่รู้ชอบค้นหาความรู้อยู่เสมอ
๗. ครูจะต้องรักในอุดมการณ์ประชาธิปไตย เป็นแบบอย่างและผู้นำในเรื่องวิถี ประชาธิปไตย ไม่วางอำนาจ ไม่ใช้อำนาจความรู้สั่งออกคำสั่งให้นักเรียนปฏิบัติตามเท่านั้นต้องเปิด โอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นของตนอยู่เสมอ เพื่อเป็นการฝึกวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยใน โรงเรียนให้แข็งแกร่งขึ้น เป็นการวางรากฐานประชาธิปไตยในระยะยาวต่อไป

^{๒๕} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *วิถีสู่ความสำเร็จ*, (กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๘-๑๖๓.

๘. ครูต้องมีบทบาทเป็นผู้ชี้นำมากกว่าเป็นผู้ผลักดัน ครูต้องมีความรู้แตกฉานสามารถ
 จูงใจและโน้มน้าวนักเรียนให้เชื่อฟัง ทำในสิ่งที่ถูกและดีงามได้โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการบีบบังคับอย่างไร
 เหตุผล

๙. ครูจะต้องเป็นผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์ของความเป็นครูไม่หวั่นไหวในอำนาจของเงินทอง
 หรือความเจริญทางวัตถุ แต่ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงามอยู่เสมออันจะเป็นการทำให้ครู
 เป็นที่นับถือของศิษย์และเป็นที่เคารพของประชาชนทั่วไป

๑๐. ครูจะต้องตระหนักในหัวใจถึงความเป็นพ่อแม่ที่สงของเด็กครูที่ตีมิใช่มีหน้าที่เป็น
 ครูผู้สอนสั่งให้ความรู้แก่เด็กเท่านั้น แต่ต้องมีหัวใจความเป็นพ่อแม่ที่รักและปรารถนาดีต่อเด็กอย่าง
 แท้จริง

๒.๒.๕ วิธีการพัฒนาครู

ในกระบวนการจัดการเรียนรู้หรือการพัฒนาครูนั้น ครู มีความสำคัญที่สุด เมื่อครูปฏิบัติ
 หน้าที่ไปนานๆ หรือสอนนักเรียนเป็นเวลานานพอสมควรครูควรได้รับการพัฒนาด้วยวิธีการที่
 หลากหลายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และเทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ ให้กับครูเพื่อให้สอดคล้อง
 กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงวิธีการพัฒนาครู
 ดังนี้

จันทรานี สงวนนาม^{๒๖} ได้แบ่งการพัฒนาครูออกเป็น ๓ วิธี ดังนี้

๑. การพัฒนาโดยการศึกษา (Education) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ สติปัญญา
 ให้แก่ครู ต้องใช้เวลาและลงทุนสูง

๒. การพัฒนาโดยการฝึกอบรม (Training) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะ
 ความชำนาญ และมีทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำในระยะเวลาอันสั้น บางครั้งอาจจัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหา
 หรือความต้องการที่จำเป็น

๓. การพัฒนาในงาน (Development in career) เพื่อเป็นการพัฒนาครูในหน่วยงาน
 โดยผู้บังคับบัญชาจะใช้กระบวนการในทางการบริหารเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความสามารถมี
 ศักยภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นซึ่งมีรูปแบบอยู่หลายวิธี เช่น การมอบหมายงาน การสอนงานการ
 เสนอแนะ การขยายปริมาณงาน การเพิ่มคุณภาพงาน การเพิ่มความรับผิดชอบ การมอบหมายอำนาจ
 หน้าที่ การให้รักษาราชการแทน การหมุนเวียนงานและการเลื่อนตำแหน่ง รูปแบบการพัฒนาครูไว้ ๕
 รูปแบบ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการพัฒนาที่เกิดจากความต้องการของครูเอง (Individually Guided)
 โดยครูเป็นผู้กำหนดความต้องการความจำเป็น (Needs) จัดทำแผน (Plan) ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตาม
 แผน (Accomplish the Plan) และประเมินผลตามแผน (Evaluation)

^{๒๖} จันทรานี สงวนนาม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิต
 พอยท์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

๓.๒ รูปแบบการสังเกตและการประเมิน (Observation and Assessment) ให้โอกาสครูได้สังเกตและมีข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) กับเพื่อนครูอื่นๆ โดยวิธี Peer Coaching, Team Building และ Collaboration, Clinical Supervision

๓.๓ รูปแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนา (Involvement in a Development) เชื่อว่า ครูคือผู้เรียนรู้ที่เป็นผู้ใหญ่ ต้องมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา มีลักษณะกลายเป็นผู้วิจัยโดยเริ่มจากการกำหนดปัญหา หาทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา รวบรวมข้อมูล ศึกษาปัญหาที่กำหนดดำเนินการแก้ปัญหาประเมินผลการดำเนินการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินงาน

๔. รูปแบบการฝึกอบรม (Training) เป็นรูปแบบที่ใช้กันมายาวนาน มีลักษณะเป็นการถ่ายทอดความรู้ (Transforming) ซึ่งมักพบปัญหาในการนำเอาทักษะการเรียนรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ปฏิบัติจริง

๕. รูปแบบการสืบเสาะค้นหา (Inquiry) มุ่งให้ครูได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ปัญหาในห้องเรียนโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Based Research) หรืออาจใช้วิธีวงจรคุณภาพ (Quality Circles) หรืออาจใช้วิธีการบริหารโดยรวม (Total Quality Management)

ภิญโญ สาร^{๒๗} ได้กล่าวถึง วิธีการในการพัฒนาครูว่า

๑. การศึกษางานไปพร้อมๆ กับการปฏิบัติงาน อาศัยความรู้พื้นฐานการปรึกษาหารือ สังเกตการทำงานของเพื่อนร่วมงานก็จะรู้กันไปเอง

๒. วิธีปฐมนิเทศ คือ พอบรรจุคนเข้ามาก่อนที่จะให้เข้าปฏิบัติงานจริง จัดให้มีการอบรม อย่างเป็นทางการเสียก่อน อธิบายนโยบายของหน่วยงาน วัตถุประสงค์ วิธีการปฏิบัติงานอย่างกว้างๆ ของแต่ละแผนกให้ทราบ นำไปสู่การปฏิบัติงานของแต่ละแผนก เปิดโอกาสให้ซักถามได้ด้วย หัวหน้างานควรบำรุงขวัญ จูงใจให้มีความจงรักภักดีและเห็นความสำคัญของหน่วยงานให้ทราบ เกียรติประวัติของหน่วยงาน วิธีปฏิบัติงานสวัสดิการ เสี่ยงอาหาร เครื่องดื่ม แนะนำให้รู้จักคนเก่าอย่างเป็นกันเอง

๓. ให้ทำงานในฐานะผู้ช่วยเหลือหรือลูกมือไปพลางก่อน วิธีการนี้ใช้กันมากในวงการช่างเทคนิค วงการอาชีพชั้นสูง เช่น ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ผู้ช่วยเลขาธิการ เป็นต้น

๔. ฝึกงานต่อจากศึกษาภาคทฤษฎี เป็นการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานกับสถาบันวิชาชีพเฉพาะ

๕. ฝึกระยะสั้น เพื่อหน่วยงานขาดแคลนคนงานกะทันหันก่อนบรรจุ

๖. ให้ศึกษาในสถานศึกษาบางแห่งบอกเวลาหรือใช้เวลาบางส่วนของการทำงานไปรับการศึกษาในวิชาที่หน่วยงานนั้นต้องการ โดยติดต่อให้เป็นพิเศษหรือไปเรียนวิชาเฉพาะโดยไม่จำเป็นต้องหยุดงานประจำ ในบางกรณีหน่วยงานอาจให้เงินสนับสนุนช่วยเหลือด้วย

๗. ไปศึกษาต่อเพิ่มเติมหรือไปศึกษาใหม่ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ เพิ่มวุฒิให้สูงขึ้นการให้ไปศึกษาดูงานต่างประเทศ

^{๒๗} ภิญโญ สาร, **หลักการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มีเดีย อินเทลลิเจนซ์เทคโนโลยี, ๒๕๓๑), หน้า ๒๖๔-๒๖๕.

ยนต์ ชุ่มจิต^{๒๘} ได้รวบรวมวิธีการพัฒนาครูไว้มี ๕ วิธี ดังนี้

๑. การฝึกอบรมประจำการ คือ การฝึกอบรมครูในขณะที่ยังปฏิบัติหน้าที่การสอนอยู่ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาความสามารถของครู ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนในห้องเรียนเพื่อพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร ช่วยให้ครูแต่ละคนเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายของการประกอบอาชีพ และกระตุ้นให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อความเจริญงอกงามในวิชาชีพ

๒. การพัฒนาครูเป็นรายบุคคลภายในห้องเรียน คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอนของครูเป็นรายบุคคล โดยอาศัยวิธีการหลายอย่างจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือศึกษานิเทศก์ วิธีการเหล่านั้นได้แก่ การสังเกตชั้นเรียนการเยี่ยมชั้นเรียนอย่างมีเป้าหมาย การประชุมหารือกับครู การช่วยครูปรับปรุงการเรียนของนักเรียน การช่วยครูแก้ปัญหาทางวินัยของนักเรียน การช่วยครูสร้างและใช้ศูนย์การเรียนการสอนแบบจุลภาคการสาธิตการสอน การประเมินตนเองของครู การให้เพื่อนครูนิเทศกันเอง

๓. การพัฒนาครูเป็นรายบุคคลในสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน เป็นการพัฒนาครูด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลายที่นอกเหนือจากการดำเนินการในห้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับครูและนักเรียนโดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การเข้ารับการศึกษาดูงานในสถานประกอบการเข้าร่วมในการประเมินผลโรงเรียนโดยมีส่วนร่วม การเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมในองค์กรวิชาชีพการอ่านเอกสารทางวิชาการ เป็นต้น การพัฒนาครูเป็นรายบุคคลนี้ ผู้บริหารโรงเรียนหรือศึกษานิเทศก์ ต้องยอมรับว่า ครูมีความแตกต่างกันในหลายทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรให้ความสนใจและช่วยเหลือให้ครู มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้มีความเข้าใจในศักยภาพของตนเอง นอกจากนี้ จะต้องมีความเข้าใจในความสำคัญของการช่วยเหลือครูทุกคน ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ กับเด็กที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และในที่สุดจะต้องศึกษาวิธีการทำงานของครูที่มีปัญหาและเป็นผู้ที่ให้ความสนใจกับปัญหาของครูด้วย

๔. การพัฒนาครูเป็นกลุ่มเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน หรือเรียกว่า เทคนิควิธีการนิเทศเป็นกลุ่ม มีเป้าหมายเพื่อให้ครูหรือกลุ่มครูปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งผู้นิเทศหรือผู้บริหารจะต้องสร้างปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น และผลการศึกษาผู้นำจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทนต่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาครูเป็นกลุ่มมีรูปแบบดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ การปฐมนิเทศครูใหม่

๔.๒ การประชุมเชิงปฏิบัติการ

๔.๓ การดำเนินการประชุมที่มีประสิทธิภาพ

๔.๔ การเยี่ยมชมการสอนของครูคนอื่นๆ

๔.๕ การทดลอง และการวิจัยเชิงปฏิบัติการในห้องเรียน

๔.๖ เทคนิคกลุ่มสร้างคุณภาพ (QC)

๔.๗ เทคนิคเฉพาะ

^{๒๘} ยนต์ ชุ่มจิต, การพัฒนาครู, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๕-๑๓๘.

๕. การพัฒนาครู ได้จัดทำโครงการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ

การประเมินคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็น การดำเนินงานระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และเป็นการตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยการมีส่วนร่วมทั้งในระดับ สถานศึกษา ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับกลุ่มจังหวัด เพื่อนำผลการ ประเมินไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้ตามที่มาตรฐานการศึกษาของชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกัน คุณภาพ กำหนด โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น แจ้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา และจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษา และมาตรฐานการศึกษา ส่งจังหวัดภายในเดือนกรกฎาคมของทุกปีที่ประเมินองค์การบริหารส่วน จังหวัดชัยภูมิ และมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดองค์การ บริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๗ เพื่อดำเนินการ ประเมิน สรุป และวิเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพ และกำหนด ประเมินคุณภาพภายใน สถานศึกษาของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น หน่วยงานนิเทศก์ กองการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ จึงได้จัดทำโครงการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖ ขึ้น

การพัฒนาครู เป็นกลุ่มมีหลายวิธี แต่นับว่าสิ่งที่ดีที่สุด คือ การพยายามทำให้ครูหรือ สมาชิกกลุ่มได้มีการแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันประสบการณ์ ความคิด และการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัย ใหม่ ๆ ทางการศึกษาอย่างใดก็ตาม การที่จะเลือกใช้วิธีการแบบใดมาพัฒนาครูนั้น การวางแผนอย่าง รอบคอบเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมายในการพัฒนาครูและการปรับปรุง การสอนในแต่ละสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้

๑) การพัฒนาครูโดยกระบวนการทางคลินิก หรือ การนิเทศแบบคลินิกการนิเทศแบบ คลินิกเป็นหลักการทางพื้นฐาน และแนวปฏิบัติที่ได้ออกแบบไว้เพื่อปรับปรุงสมรรถนะทางการสอน ของครูในห้องเรียน ซึ่งกระบวนการนิเทศแบบคลินิก เพื่อการพัฒนาครูมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผนขั้นเตรียมการ (Planning) เป็นการพิจารณาบุคคลและกำหนด ปัจจัยแวดล้อม เป็นขั้นการพิจารณาถึงคุณลักษณะ และความสามารถของครูอย่างรอบด้านรวมถึง การพัฒนาความสามารถของผู้นิเทศ หรือนักวิชาการ

ขั้นตอนที่ ๒ การประชุมปรึกษาหารือก่อนการสังเกต (Observation Conference) เป็น ขั้นตอนของผู้นิเทศ และครูมีความพร้อม เพราะเป็นไปตามความต้องการของครูในขั้นนี้จะมีการ ดำเนินการอยู่ ๔ ลำดับ คือ

๑. การกระชับสัมพันธภาพ เช่น การพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการเพื่อลดความตึงเครียดหรือความหวาดวิตกของครู

๒. การตรวจสอบการวางแผนในชั้นนี้ผู้นิเทศจะต้องเข้าใจปัจจัยหรือ ตัวแปร ๓ ประการ คือ ตัวนักเรียน สิ่งที่นักเรียนจะได้รับจากการเรียน และวิธีจัดปัจจัยแวดล้อมทางการสอนเพื่อให้การสอนประสบผลสำเร็จ

๓. การเลือกวิธีการสังเกต เป็นขั้นที่สำคัญไม่น้อย เพราะว่าเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตหรือระบบการสังเกตจะครอบคลุมธรรมชาติของข้อสนเทศที่ได้รับรวบรวมวิเคราะห์

๔. การประเมินบุคคล และการปรับเปลี่ยนปัจจัยภายนอกเป็นการพิจารณาข้อสนเทศเกี่ยวกับตัวครูเพื่อให้รู้ถึงความรู้ความสามารถของครู

ขั้นตอนที่ ๓ การสังเกตการสอนและการวิเคราะห์ (Observation and Analysis) เป็นกระบวนการสังเกต การบันทึก และการแปลความหมายการกระทำของนักเรียนการแปลความหมายการกระทำของครู และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนขั้นตอนนี้เป็นหัวใจของการปฏิบัติการทางคลินิก เพื่อพัฒนาครูในขั้นนี้มีลำดับย่อยๆ ดังนี้

๑. การยืนยันข้อตกลง

๒. การรวบรวมข้อมูล

๓. การตรวจสอบข้อมูล และการจัดข้อมูลให้สัมพันธ์กับข้อตกลง

๔. การประเมินบุคคล และปรับเปลี่ยนปัจจัยแวดล้อม

ขั้นตอนที่ ๔ การประชุมภายหลังการสังเกต (Post – Conference) เป็นการประชุมหารือภายหลังการสังเกต เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญทั้งตัวครู ผู้นิเทศเพราะเป็นช่วงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนแต่ละครั้ง เป็นช่วงเวลาสำหรับการพูดคุยด้วยความจริงใจและด้วยความกระจำจัด นั่นคือ การพูดคุยในสิ่งที่ทำไม่ได้ มีขั้นตอนย่อย ดังนี้

๑. การแลกเปลี่ยนข้อสนเทศเป็นการที่ครูและผู้นิเทศ ต้องเผชิญกับข้อตกลง ๓ ประการ คือ การให้ข้อเสนอแนะ การอนุญาตให้ครูแนะนำ และการแลกเปลี่ยนข้อสนเทศซึ่งกันและกัน

๒. การกำหนดแนวปฏิบัติในอนาคตต่อไป เป็นการวางแผน หรือกำหนดสิ่งที่จะปฏิบัติในอนาคตเพื่อปรับปรุงงานที่ผิดพลาด

๓. การประเมินบุคคลและการปรับเปลี่ยนปัจจัยแวดล้อม เป็นการประเมินคุณลักษณะของครู ผู้นิเทศจะต้องหาวิธีการเพื่อให้ความกระจำจัด ให้คำแนะนำให้ครูพยายามประเมินลักษณะที่แท้จริงของการสอนที่ได้สรุปไว้ขณะสังเกต

๒) กระบวนการทางคลินิกเพื่อพัฒนาครู เป็นขอบข่ายงานซึ่งได้วางแผนขึ้น เพื่อกำหนดปัจจัยแวดล้อมที่ต่างกัน สำหรับการพัฒนาครูการให้การสนับสนุนในการประชุมปรึกษาหารือที่ได้กระทำขึ้นโดยใช้ การสอน โดยยอมให้ผู้นิเทศมีส่วนร่วมในการวางแผน และแก้ไขวิธีการให้สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของครู

๓) การนิเทศโดยยึดจุดประสงค์ทางการสอนวิธีพัฒนาครูในการนิเทศโดยยึดจุดประสงค์ทางการสอน เป็นเทคนิคการพัฒนาครูเป็นรายบุคคลภายในโรงเรียนอีกแบบหนึ่งและมีส่วนคล้ายกับการนิเทศแบบคลินิก ตรงที่การเน้นเรื่องสัมพันธภาพระหว่างผู้นิเทศ การนิเทศโดยการยึดจุดประสงค์การสอน อยู่บนแนวคิดพื้นฐาน ที่ว่า จะต้องมีการบูรณาการการควบคุมภายนอก (ผู้

นิเทศ) และการควบคุมภายใน (ครูในชั้นเรียน) เมื่อสิ้นสุดช่วงระยะเวลาหนึ่ง เช่น สัปดาห์เรียนเทคนิค นิเทศโดยยึดจุดประสงค์ทางการสอนจะต้องดำเนินการเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๓.๑ จุดประสงค์ การเขียนหรือกำหนดจุดประสงค์ทางการสอนของครูมีแหล่งที่สำคัญ ได้แก่

๓.๑.๑ ความต้องการที่จะพัฒนาตนเองของครู

๓.๑.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน

๓.๑.๓ ความกังวลห่วงใยของครู

๓.๑.๔ ผลการประชุมหารือของครู และนักวิชาการ หรือผู้นิเทศ

๓.๒ พฤติกรรมที่สนับสนุนจุดประสงค์คือข้อความที่ระบุอย่างจำเพาะเจาะจงใน พฤติกรรมต่างๆ ว่าจะทำอะไร อย่างไร เพื่อสนับสนุนให้จุดประสงค์ที่กำหนดไว้ให้สำเร็จลุล่วง

๓.๓ วิธีดำเนินการพัฒนาการสอนของครูที่ใช้เทคนิคการนิเทศโดยยึดจุดประสงค์ การสอนนั้นมีขั้นตอนอยู่ ๔ ประการ ดังนี้

๓.๓.๑ การประชุมหารือระหว่างครูกับผู้นิเทศ ร่วมกันสร้างจุดประสงค์ทางการ สอนที่ชัดเจน

๓.๓.๒ การวิเคราะห์พฤติกรรมที่จะนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนดไว้

๓.๓.๓ การเสริมกำลังให้ครูผู้สอนโดยพยายามปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครู ให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

๓.๓.๔ การสร้างตารางกำหนดเวลา ทั้งครูและผู้นิเทศร่วมกันกำหนดเวลาสำหรับ ลงมือเสริมกำลัง และควบคุม

๔) ขั้นตอนการส่งเสริมและการดำเนินการ ขั้นนี้มีความสำคัญต่อกระบวนการนิเทศโดย ยึดจุดประสงค์ทางการสอนเป็นอย่างยิ่ง และมีลำดับขั้น ดังนี้

๔.๑ การสร้างความเข้าใจให้คณะครูซึ่งควรใช้รูปแบบของการประชุมสัมมนาครู ทั้งหมดโรงเรียน

๔.๒ จัดหาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู

๔.๓ วิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการสอนที่ต้องการจะปรับปรุง

๔.๔ แปลความหมายของประเด็นที่เฉพาะเจาะจงให้เป็นรายการพฤติกรรมที่ สามารถสังเกตได้

๔.๕ เลือกพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงที่ใกล้เคียงที่สุด

๔.๖ สร้างแบบฟอร์มเพื่อใช้ในการนิเทศ

๔.๗ จัดทำแบบฟอร์มให้เพียงพอ

๔.๘ ให้แน่ใจว่าในแบบฟอร์มนั้นมีรายการ “ทำแล้ว”

๔.๙ อธิบายการใช้แบบฟอร์ม

๔.๑๐ ผู้นิเทศดำเนินการส่งเสริมกำลังใจตามตารางปฏิบัติงานการนิเทศที่กำหนด

๔.๑๑ ข้อผูกมัดระหว่างผู้นิเทศและครูที่จะปฏิบัติตามการนิเทศตามตารางเวลาที่ กำหนด

๔.๑๒ ถ้าจุดมุ่งหมายและพฤติกรรมนั้นๆ สำเร็จแล้วควรมุ่งประเด็นต่อไปนี้

๔.๑๓ ทบทวนติดตามพฤติกรรมการสอนที่ได้รับการนิเทศแล้วการนิเทศโดยยึดจุดประสงค์เป็นเทคนิคการพัฒนาครูเป็นรายบุคคลภายในห้องเรียนที่เน้นความชัดเจนของจุดประสงค์และเน้นพฤติกรรมของครูที่สนับสนุนจุดประสงค์ที่กำหนดไว้บรรลุเป้าหมายดั่งนั้น ลักษณะสำคัญของการนิเทศแบบนี้จึงประกอบด้วย จุดประสงค์ และพฤติกรรมที่สนับสนุนจุดประสงค์ซึ่งจะต้องใช้การประชุมหารือระหว่างครูและผู้นิเทศเพื่อร่วมกันวิเคราะห์พฤติกรรมที่สนับสนุนให้จุดประสงค์ที่กำหนดบรรลุผล

อนันต์ ศรีอำไพ^{๒๙} กำหนดกิจกรรมพัฒนาครูไว้ว่า แผนงานพัฒนาบุคลากรฝ่ายการสอนมีมากมายและแตกต่างกัน แต่มีความมุ่งหมายคล้ายกัน คือ เพื่อที่จะปรับปรุงบุคลากรทั้งด้านแผนงานทางการศึกษา กิจกรรมที่จะพัฒนาบุคลากรฝ่ายสอน มีดังนี้

๑. พัฒนาทักษะการสอนเป็นรายบุคคล
๒. ความสามารถในการให้เนื้อหาสาระในการสอนทั้งหมด
๓. สามารถใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาในชั้นเรียนได้
๔. พัฒนาความสามารถในการใช้เครื่องมือต่างๆ เพื่อประเมินค่าพัฒนาการของนักเรียน
๕. สามารถควบคุมชั้นเรียนได้
๖. ให้เข้าใจหน้าที่ของการศึกษาที่มีต่อสังคม
๗. ร่วมมือกับบุคลากรอื่นในเรื่องการศึกษาให้การสนับสนุนในการแก้ไขปรับปรุง
๘. สามารถทำงานร่วมกับครูคนอื่นๆ ได้ในเรื่องการศึกษา และหาประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

๙. ช่วยระบบโรงเรียนในการพัฒนาจุดมุ่งหมายต่างๆ ของการเรียนการสอน

๑๐. ร่วมมือในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคณะบุคลากรในหน่วยงาน

สรุป วิธีการพัฒนาครูนั้นจะต้องทำให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน และวิธีการปฏิบัติงานได้จริง การจะใช้วิธีการใดในการพัฒนาครูคนใด หรือกลุ่มใดนั้นจะต้องศึกษาหาสาเหตุความต้องการจำเป็นก่อน เพราะวิธีการพัฒนาพัฒนามีมากมาย ควรเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับปัญหาที่เกิดขึ้น และเหมาะสมกับขนาดกลุ่มครูที่ต้องการพัฒนาจะทำให้การพัฒนาครูบรรลุผลตามที่ตั้งไว้ วิธีการพัฒนาครูที่เหมาะสมที่สุด ส่วนผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาจะต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งได้แก่การพัฒนาทั้ง ด้านความรู้ บุคลิกภาพการเป็นผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน

๒.๓ แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา คือการประกันคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้มีคุณภาพทางการศึกษามากขึ้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของ การประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษามีผู้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาดังนี้

^{๒๙} อนันต์ ศรีอำไพ, “การพัฒนาระบบสารสนเทศงานทะเบียนวัดผล โรงเรียนกุดตุ้มวิทยา อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ”, การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑๒-๒๑๓.

สงบ ลักษณะ ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพว่า คือการวางแผนและการปฏิบัติของหน่วยผลิต ที่มุ่งผลิตสิ่งที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้ใช้ผลผลิต ดังนั้นการประกันคุณภาพการศึกษา จึงเป็นกระบวนการวางแผนและกระบวนการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษาที่จะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพที่ระบุไว้ในหลักสูตร สำนักงานทดสอบทางการศึกษา ได้ให้ความหมาย ของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ว่า เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นระบบที่สร้างความมั่นใจว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้คุณภาพตามมาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษา มีความรู้ ความสามารถ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมต้องการ^{๓๐}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษา ทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง และผู้รับบริการโดยอ้อม ได้แก่สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวม ว่าการดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพการศึกษา มีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพ^{๓๑}

จรัส นองมาก กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้มีความมั่นใจว่าถ้าทำตามกระบวนการที่กำหนดแล้วการศึกษาจะมีคุณภาพเป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการ^{๓๒}

รุ่ง แก้วแดง กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา คือการประกันคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน^{๓๓}

อุทุมพร จามรมาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาหมายถึงการสร้าง ความมั่นใจให้กับนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ว่าทุกคนในสถานศึกษาปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อผลผลิตจะได้มีคุณภาพ^{๓๔}

ศิริ ถิอาสนา ให้ความหมายว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการจัดการศึกษา และการประเมินผลการจัดการ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่ง จะทำให้สังคมเชื่อมั่นว่า

^{๓๐} สงบ ลักษณะ, “แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา”, วารสารข้าราชการ, ๑๘ (สิงหาคม – กันยายน ๒๕๔๑) ๒-๕, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^{๓๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อ พร้อมรับการประเมินภายนอก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

^{๓๒} จรัส นองมาก, ปฏิบัติการประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชั้นปิ่นตั่ง, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^{๓๓} รุ่ง แก้วแดง, ประกันคุณภาพการศึกษาทุกคนทำได้ไม่ยาก, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิ, ๒๕๔๔), หน้า ๙๖.

^{๓๔} อุทุมพร จามรมาน, การวัดและประเมินการเรียนรู้การสอนระดับอุดมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: ฟันนี้พับพิชชิง, ๒๕๔๔) หน้า ๑.

สถานศึกษาจะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนดขึ้น และตรงกับ ความมุ่งหวังของสังคม^{๓๕}

สรุป การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการบริหารของผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ ตาม มาตรฐานการศึกษาและ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ว่าการดำเนินการจัดการ การศึกษาของสถานศึกษามีคุณภาพ มีความเชื่อถือได้ในผลผลิตทางการศึกษา และมีประสิทธิภาพ ตามเป้าประสงค์ที่สถานศึกษากำหนดและ ตามความต้องการของสังคม

๒.๓.๒ กระบวนการของการประกันคุณภาพการศึกษา

กระบวนการของการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ประกอบด้วยเรื่องสำคัญ ที่ต้องดำเนินการ ๕ เรื่อง คือ^{๓๖}

๑) การกำหนดมาตรฐานคุณภาพ (Quality Standards) เน้นไปที่คุณลักษณะของ ผู้จบ การศึกษา (Outcome) สอนมาตรฐานหลักสูตร สอนความต้องการของผู้เรียนและสังคม

๒) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) เน้นไปที่การจัดปัจจัย (Input) และจัด กระบวนการ (Process) ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่ได้มาตรฐาน ซึ่งหลาย หน่วยงานได้แจกแจงสิ่งที่ควบคุมคุณภาพนี้ออกเป็นองค์ประกอบย่อยๆ หรือมาตรฐานย่อยๆ จำนวน หนึ่ง ใช้เพื่อการวางแผนและเป็นคู่มือปฏิบัติงาน

๓) การติดตามประเมินผลคุณภาพ (Quality Monitoring and Assessment) สถานศึกษาจัดกลไกการติดตามประเมินผลการปฏิบัติโดยจัดทำเกณฑ์ตัวชี้วัดคุณภาพของปัจจัย กระบวนการและผลผลิตใช้เพื่อการปรับปรุงและรายงานผลต่อสังคมเป็นประจำหน่วยงานกลางของ กรมหรือกระทรวงอาจจัดทำแบบทดสอบมาตรฐานเพื่อประเมินคุณภาพของผู้เรียนเพื่อเร่งรัดให้ สถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพเพิ่มขึ้น

๔) การทบทวนเพื่อปรับปรุงคุณภาพ (Quality Intervention) เน้นให้สถานศึกษาใช้ผล การติดตามประเมินผลเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ในปัจจัยและกระบวนการที่ยังไม่น่าพอใจซึ่งระดับกรม และกระทรวงอาจจัดทรัพยากรสนับสนุนช่วยเหลือการปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษา ที่อ่อนด้อย ได้อีกแรงหนึ่ง

๕) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) เน้นให้มีหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา เช่น คณะกรรมการระดับกรมระดับเขตพื้นที่การศึกษาหรือระดับกลุ่มโรงเรียนดำเนินการเยี่ยมเยือน ตรวจสอบการปฏิบัติของสถานศึกษาตามกระบวนการประกันคุณภาพเพื่อช่วยเหลือและพัฒนา

^{๓๕} ศิริ ถิอาสนา, “การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน โดยใช้ หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ : กรณีศึกษา,” **วิทยานิพนธ์ กศ.ด.** (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^{๓๖} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๔๔, หน้า ๑๔.

๒.๓.๓ แนวคิดและหลักการในการประกันคุณภาพการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษามีแนวคิดเพื่อส่งเสริมและเสนอแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาประกอบด้วยการดำเนินงาน ๓ ขั้นตอนดังนี้^{๓๗}

๑) การควบคุมคุณภาพการศึกษา (Quality Control) คือ กระบวนการหรือแนวทางปฏิบัติที่นำการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ประกอบด้วย

๑.๑ การกำหนดมาตรฐานด้านผลผลิตปัจจัย และกระบวนการ

๑.๒ การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน หมายถึง การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาต่างๆ ได้แก่ การพัฒนาครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารทางการศึกษาและการสนับสนุนปัจจัยที่ส่งเสริม การจัดการศึกษาของสถานศึกษา

๒) การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (Quality Audit) คือ กระบวนการหรือแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

๒.๑ การประเมินความก้าวหน้าของโรงเรียน และการจัดทำรายงานของโรงเรียนต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีลักษณะเป็นการติดตาม และตรวจสอบของโรงเรียน (Internal Audit)

๒.๒ การติดตามและตรวจสอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (External Audit)

๒.๓ มาตรการปรับปรุงคุณภาพโรงเรียนที่มีคุณภาพไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐาน ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Quality Intervention)

๓) การประเมินคุณภาพการศึกษา (Quality Assessment) คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนดประกอบด้วยการทบทวนคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน (External School Review) การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน (Accreditation) การประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมหรือการประเมินคุณภาพการศึกษา (Total Quality Education)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดและหลักการในการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยการควบคุมคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน กระบวนการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาสามารถดำเนินการทั้งในระหว่างกิจกรรมการควบคุมคุณภาพการศึกษาและในกิจกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษา

๒.๓.๔ หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประกันคุณภาพการศึกษาคือครอบคลุมถึงมวลกิจกรรมและภารกิจทางวิชาการและการบริหารจัดการที่มีการวางแผนล่วงหน้า และมีการประสานสัมพันธ์อย่างเป็นระบบเพื่อที่จะสร้างความมั่นใจที่สมเหตุสมผลว่าผู้เรียนจะมี ความรู้ ความสามารถ และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ การออกแบบและการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาจะยึดหลักการต่อไปนี้

^{๓๗} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๔๔, หน้า ๑๕-๑๖.

๑. คุณภาพการศึกษาในบริบทของการประกันคุณภาพ จะเน้นการสร้างคามพึงพอใจให้กับผู้บริโภครทั้งภายในและภายนอก

๑.๑ คุณภาพภายใน หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่สร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับช่วงต่อในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต หรือ ทุกระดับชั้นเรียน

๑.๒ คุณภาพภายนอก หมายถึง ความพึงพอใจในเชิงเศรษฐกิจ และสังคมระดับมหัพภาค (Macro Socio-economic Level) ซึ่งหมายถึง ความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่จำเป็นต่อความอยู่รอด และการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรมของประเทศชาติในการแข่งขันทางธุรกิจการค้าและทางเทคโนโลยีระดับภูมิภาคและระดับโลก

๒. การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการบริหารจัดการศึกษาทั้งระบบของสถานศึกษา และเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เน้นการวางแผนและเตรียมการป้องกันล่วงหน้าก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้น ไม่ใช่การแก้สถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐาน ของหลักวิชาหลักฐานข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ กระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ หลักการ และความสมเหตุสมผล

๔. การตรวจสอบการวัดและประเมินผลในบริบทของการประกันคุณภาพ มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลย้อนกลับสำหรับการใช้ในการวางแผน เพื่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่การจับผิดหรือการตัดสินให้รางวัลหรือลงโทษ

๕. คุณภาพของการออกแบบ (มาตรฐานการศึกษา หลักสูตรและแผนการสอน) และกระบวนการทำงาน (การเรียนการสอน การบริหาร หลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

๖. การประกันคุณภาพการศึกษานั้นความสำคัญของการสร้างความรู้ ทักษะ และความมั่นใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษาเพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๗. การประกันคุณภาพการศึกษาให้ความสำคัญต่อการประสานสัมพันธ์ภายในระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับและการร่วมมือของหน่วยงานและองค์กรต่างๆในเขตพื้นที่การศึกษา

๘. ภาวะความเป็นผู้นำและความเอาใจจริงเอจ้ง (Commitment) ของผู้บริหารสถานศึกษาและการกระจายอำนาจความรับผิดชอบที่เหมาะสม เป็นปัจจัยสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

สรุป หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นการสร้างคามพึงพอใจให้กับผู้เกี่ยวข้อง เป็นการบริหารจัดการศึกษาทั้งระบบเพื่อป้องกันปัญหาจะเกิดขึ้นและ ได้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับการใช้ในการวางแผนมิใช่การจับผิดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และปัจจัยของความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษาคือภาวะผู้นำและความเอาใจจริงเอจ้งของผู้บริหารสถานศึกษา

๒.๓.๕ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ถือว่าระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และดำเนินการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จึงไม่ใช่ภาระงานใหม่ของสถานศึกษา เพียงแต่นำภาระงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวมที่สถานศึกษาทุกแห่งดำเนินการอยู่แล้ว และมุ่งเน้นไปที่คุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตร อันเป็นการสอดคล้องกับหลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถจัดลำดับ ภาระงานประกันคุณภาพการศึกษาได้ดังนี้

๑. การเตรียมการก่อนดำเนินการประกันคุณภาพภายใน
๒. การพัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา
๓. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
๔. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
๕. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
๖. การประเมินคุณภาพการศึกษา
๗. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
๘. การผดุงระบบประกันคุณภาพการศึกษา

๒.๓.๖ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๗ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก

๑) ระบบและกระบวนการประกันคุณภาพภายใน

ระบบการประกันคุณภาพภายใน หมายถึง ระบบการประเมินผล และการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น สถานศึกษาจะต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงหลักการและกระบวนการดังต่อไปนี้

๑.๑ หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามี ๓ ประการคือ^{๓๘}

๑.๑.๑ จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือการที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหน้า โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

๑.๑.๒ การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามข้อ ๑) ต้องทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการ และการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดย

^{๓๘} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๔๔, หน้า ๑๑.

สถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผนตรวจสอบ ประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นระบบที่มีความโปร่งใส และมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

๑.๑.๓ การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรอื่นๆ ในสถานศึกษาโดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

๒) ระบบการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของการประกันคุณภาพ มี ๓ ขั้นตอนคือ^{๓๙}

๒.๑ การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาสถานศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

๒.๒ การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

๒.๓ การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับกระทรวง

๓) กระบวนการประกันคุณภาพภายใน ตามแนวคิดของหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร (PDCA) ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ

๓.๑ การร่วมกันวางแผน (Planning)

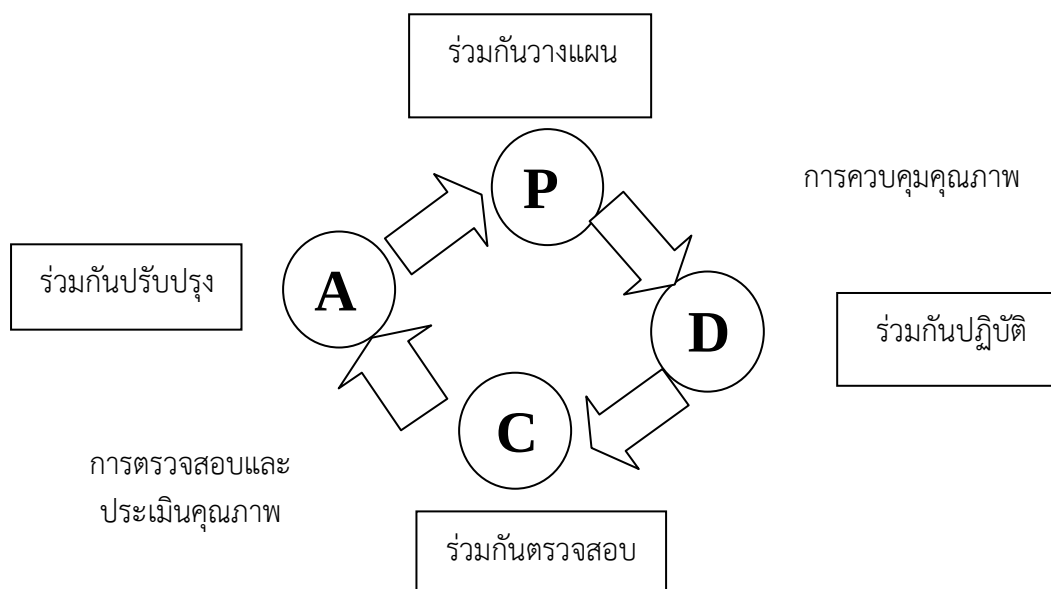
๓.๒ การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing)

๓.๓ การร่วมกันตรวจสอบ (Checking)

๓.๔ การร่วมกันปรับปรุง (Action)

เมื่อพิจารณากระบวนการการประกันคุณภาพภายใน ตามแนวคิดของการประเมินคุณภาพและแนวคิดของการบริหารแบบครบวงจรจะเห็นว่ามีความสอดคล้องกัน ดังนี้

^{๓๙} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๔๔, หน้า ๑๒-๑๓.

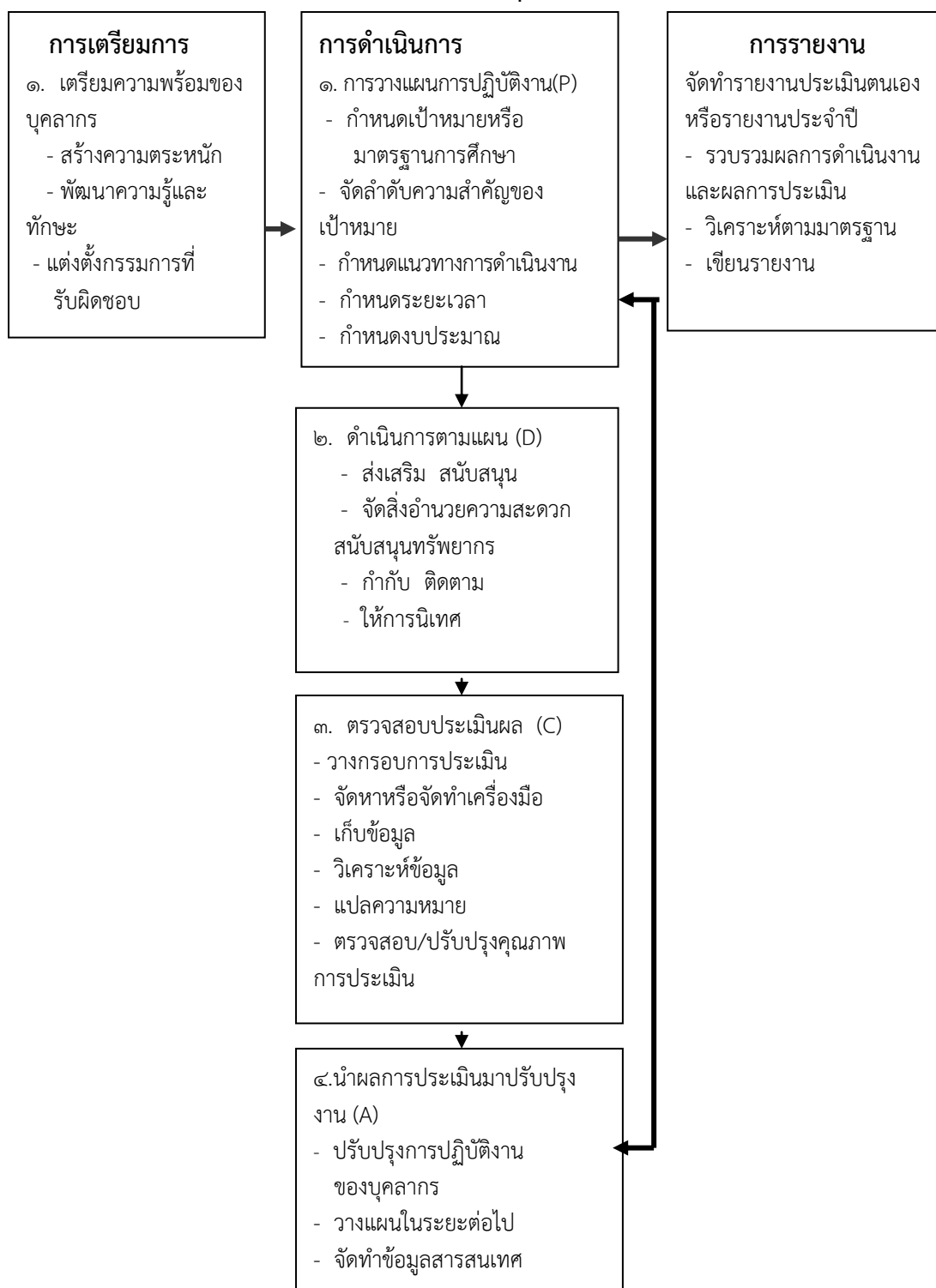

แผนภูมิที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์ของแนวคิดของการประเมินคุณภาพและการบริหารแบบครบวงจร^{๔๐}

จากแผนภูมิที่ ๑ การควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบคุณภาพก็คือกระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพตามหลักการบริหารนั่นเอง โดยการควบคุมคุณภาพ คือ การที่สถานศึกษาต้องร่วมกันวางแผนและดำเนินการตามแผน เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา ส่วนการตรวจสอบคุณภาพ คือ การที่สถานศึกษาต้องร่วมกันตรวจสอบเพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา เมื่อสถานศึกษามีการตรวจสอบตนเองแล้วหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษาและต้นสังกัดก็เข้ามาช่วยติดตาม และประเมินคุณภาพ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษา ซึ่งจะทำให้สถานศึกษามีความมั่นใจ และเกิดความตื่นตัวในการพัฒนาคุณภาพอยู่เสมอ

^{๔๐} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓, หน้า ๑๐.

๔) ขั้นตอนการดำเนินงานตามกระบวนการประกันคุณภาพ

แผนภูมิที่ ๒ ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน^{๔๑}

^{๔๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓, หน้า ๑๓.

จากแผนภูมิที่ ๓ ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายในมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ขั้นตอนการเตรียมการ ซึ่งการเตรียมการมีความสำคัญ คือ

๑.๑ การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยต้องสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการประกันคุณภาพภายในและการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะจัดทำการศึกษาชี้แจงทำความเข้าใจโดยใช้บุคลากรภายในสถานศึกษาหรือวิทยากรมืออาชีพจากภายนอก โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมรับทราบพร้อมกัน และต้องพัฒนาความรู้ทักษะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในให้บุคลากรทุกคนเกิดความมั่นใจในการดำเนินงานประกันคุณภาพ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการในแต่ละปี ต่อมาเน้นเนื้อหาการกำหนดกรอบและแผนการประเมิน การสร้างเครื่องมือประเมินและการรวบรวมข้อมูล ในช่วงท้ายเน้นเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการประเมินและการเขียนรายงานผลการประเมินตนเอง (Self Study Report)

๑.๒ การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการประสานงาน กำกับดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันและเชื่อมโยงเป็นทีม โดยการตั้งคณะกรรมการพิจารณาตามแผนภูมิโครงสร้างการบริหารซึ่งฝ่ายที่รับผิดชอบงานใด ควรเป็นกรรมการรับผิดชอบการพัฒนาและประเมินคุณภาพงานนั้น

๒. ขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๔ ขั้นตอน

๒.๑ การวางแผน จะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ งาน ระยะเวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้ สำหรับแผนต่างๆ ที่ควรจัดทำคือ แผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี แผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรซึ่ง สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา แผนการประเมินคุณภาพและแผนงบประมาณ เป็นต้น

๒.๒ การปฏิบัติตามแผนซึ่งในขณะดำเนินการต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา และผู้บริหารควรให้การส่งเสริม และสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการปฏิบัติ กำกับ ติดตามการทำงานทั้งระดับบุคลากรรายกลุ่ม และให้การนิเทศ

๒.๓ การตรวจสอบประเมินผล ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่แสดงว่าการดำเนินงานที่ผ่านมาบรรลุเป้าหมายเพียงใด โดยการประเมิน ต้องจัดวางกรอบการประเมิน จัดหาหรือจัดทำเครื่องมือ จัดเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แปลความข้อมูล และการตรวจสอบ ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน

๒.๔ การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน เมื่อแต่ละฝ่ายประเมินผลเสร็จแล้วจะส่งผลให้คณะกรรมการรับผิดชอบนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแปลผล แล้วนำเสนอผลต่อผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร นำไปวางแผนในระยะต่อไป และจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศหรือการเขียนรายงานประเมินตนเอง

๓. ขั้นตอนการจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี

เมื่อสถานศึกษาดำเนินการประเมินผลภายในเสร็จแล้วจะจัดทำรายงาน โดยเริ่มจากรวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมินมาวิเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษาและเขียนรายงาน

๔. กิจกรรมสำหรับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

กิจกรรมสำหรับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามี ดังนี้^{๔๒}

กิจกรรมที่ ๑ การเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ เจตคติที่ดีของบุคลากรในสถานศึกษา พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจและแต่งตั้งคณะทำงาน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการประเมินผลภายใน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมย่อยดังนี้

๑.๑ สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของบุคลากรในสถานศึกษาโดยมีวิธีการดำเนินงานดังนี้

๑.๑.๑ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรทั้งหมดในสถานศึกษา

๑.๑.๒ สำรวจความรู้ความเข้าใจ เจตคติต่อการประเมินผลภายในของบุคลากร

๑.๒ แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลภายในของสถานศึกษา ซึ่งคณะกรรมการนี้ควรประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน รวมกันประมาณ ๑๕-๒๐ คน

๑.๓ จัดเตรียมงบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานประเมินผลภายในซึ่งงบประมาณส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับปริมาณข้อมูลที่จะจัดเก็บ แหล่งข้อมูล ประเภทหรือวิธีการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ เป็นต้น

๑.๔ จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน ซึ่งต้องกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการในการประเมินผล ภายในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจัดเตรียมการจนถึงการสรุปผลและรายงานผลการประเมิน รวมทั้งระบบการติดตามการดำเนินงานอย่างชัดเจน โดยทุกกิจกรรมจะกำหนดเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้น

๑.๕ การกำกับและติดตามประเมินผลภายใน ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายต้องติดตามกำกับดูแลให้การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ เป็นไปตามปฏิทินการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้

กิจกรรมที่ ๒ การศึกษาสภาพและผลการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ผ่านมา เป็นการรวบรวมและนำข้อมูลพื้นฐานรวมทั้งผลการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ผ่านมาแล้ว มาแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดทราบ เพื่อพิจารณาตัดสินใจในการกำหนดแนวทางการประเมินและการพัฒนาสถานศึกษาของตนเอง ซึ่งวิธีการดำเนินการคือ จัดทำรายงานสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้นำมาเป็นข้อมูลพิจารณาตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ต่อไป ซึ่งข้อมูลควรประกอบด้วย

๒.๑. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของสถานศึกษาได้แก่ ชื่อ ที่ตั้ง ขนาดสถานศึกษา จำนวนอาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ จำนวนครูอาจารย์ จำนวนนักเรียน ลักษณะชุมชน

๒.๒. ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายต่างๆ ของสถานศึกษา ได้แก่ นโยบายด้านการบริหารจัดการด้านหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่โดยรายงานสิ่งที่ผ่านมามีเป้าหมายอย่างไรและมีผลการดำเนินงานเป็นไปตามแผนมากน้อยเพียงไร พร้อมทั้งสรุปเป็นจุดอ่อน จุดแข็งของการดำเนินงานที่ผ่านมา

^{๔๒} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๔๔, หน้า ๑๔-๑๕.

กิจกรรมที่ ๓ การทำความเข้าใจกับบุคลากรในสถานศึกษา เกี่ยวกับสภาพและผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เป็นการนำเสนอรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกันและพร้อมที่จะร่วมมือกันดำเนินงานประเมินผลภายในต่อไป ซึ่งมีกิจกรรมย่อยดังนี้

๓.๑ สำนักรวความเข้าใจของบุคลากรในสถานศึกษา เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาโดยจัดทำแบบสำรวจการรับรู้ของบุคลากร เกี่ยวกับผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

๓.๒ สำนักรวสภาพการประเมินผลภายในของสถานศึกษา โดยจัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรทั้งหมดของสถานศึกษา ซึ่งแบบสอบถามควรมีหัวข้อดังนี้

๓.๒.๑ ลักษณะการดำเนินงานของสถานศึกษา ในการประเมินผลภายในที่ผ่านมาเป็นอย่างไรกิจกรรมที่เกี่ยวข้องมีการทำ หรือไม่ทำอย่างไร

๓.๒.๒ กิจกรรมที่สถานศึกษาดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาหรือไม่

กิจกรรมที่ ๔ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่จะใช้ในการประเมิน เป็นการกำหนดเป้าหมายที่บุคลากรทุกคนในสถานศึกษารับรู้และร่วมกันจัดทำว่าจะมีการตรวจสอบการทำงานของตนเองในด้านใด เรื่องใดบ้าง ซึ่งวิธีการดำเนินงานควรมีขั้นตอนดังนี้

๔.๑ สำนักรวความคิดเห็นของบุคลากรทุกฝ่ายว่าต้องการให้คณะกรรมการดำเนินงานประเมินผลภายในดำเนินการในเรื่องใดบ้าง อย่างไรบ้าง

๔.๒ ให้บุคลากรทุกฝ่ายศึกษามาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ เปรียบเทียบกับกิจกรรมที่สถานศึกษาดำเนินงานอยู่ว่า กิจกรรมใดที่ควรจัดทำแต่ยังไม่ได้จัดทำกิจกรรมใดที่ทำอยู่แล้วและกิจกรรมใดที่จะต้องทำเพิ่มเติมจากเดิม

๔.๓ กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน ให้ครอบคลุมความต้องการของบุคลากรที่แสดงไว้ซึ่งกิจกรรมย่อยที่ควรจัดทำมีดังนี้

๔.๓.๑ จัดทำแบบสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เกี่ยวกับกิจกรรมและหัวข้อที่ต้องการจะประเมิน

๔.๓.๒ จัดทำแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ที่มีอยู่เดิมแล้วว่ามีสิ่งใดจะนำมาใช้กับการประเมินผลภายในได้บ้าง

๔.๓.๓ กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่จะทำการประเมิน

๔.๓.๔ กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินโดยศึกษาวิเคราะห์จากมาตรฐานและตัวบ่งชี้ในการประเมินที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น

กิจกรรมที่ ๕ การกำหนดกรอบการประเมิน เป็นการกำหนดแนวทางในการทำการประเมินผลว่าจะดำเนินการอย่างไร เมื่อใด และใครเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องใดซึ่งวิธีการประเมินจะขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวบ่งชี้ เช่น ใช้แบบสอบถามกับตัวบ่งชี้ที่เป็นความรู้ความเข้าใจใช้แบบวัดทางจิตวิทยา กับตัวบ่งชี้ที่เป็นนามธรรม ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมกับตัวบ่งชี้ที่มีพฤติกรรมที่สังเกตได้ ใช้แบบสัมภาษณ์กับตัวบ่งชี้ที่สะท้อนความรู้สึกหรือความคิดเห็นใช้วิธีการเก็บจากข้อมูลที่เป็นเอกสารที่มีอยู่ แล้วหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ สำหรับกิจกรรมย่อยที่ควรจัดทำคือ

๕.๑ กำหนดแหล่งผู้ให้ข้อมูลที่เหมาะสมในการประเมินแต่ละตัวบ่งชี้

๕.๒ กำหนดวิธีการเก็บข้อมูล

๕.๓ กำหนดขนาดตัวอย่าง

๕.๔ กำหนดระบบการจัดเก็บข้อมูล

๕.๕ กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

๕.๖ กำหนดกรอบการประเมิน

กิจกรรมที่ ๖ การกำหนดเกณฑ์การประเมิน ซึ่งมีกิจกรรมย่อยที่ควรจัดทำดังนี้

๖.๑ กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินตัวบ่งชี้

๖.๒ ตรวจสอบความเหมาะสมของเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินตัวบ่งชี้โดยทำเป็นแบบสอบถาม

กิจกรรมที่ ๗ การกำหนดวิธีการที่ใช้ในการประเมิน เป็นการที่คณะกรรมการผู้รับผิดชอบประเมินผลเลือกวิธีการ เครื่องมือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล รูปแบบสอบถาม โครงสร้างคำถามที่จะใช้ และการสร้างเครื่องมือประเมินโดยเริ่มตั้งแต่สร้างคำถาม ตรวจสอบคุณภาพ ทดลองใช้ ปรับปรุงก่อนนำมาใช้จริง

กิจกรรมที่ ๘ การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการกำหนดแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลที่จัดเก็บมาให้สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีกิจกรรมย่อย ดังนี้

๘.๑ เตรียมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และศึกษาลักษณะข้อมูลเพื่อเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่เหมาะสม

๘.๒ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น อาจใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย หรือ ฐานนิยม เป็นต้น

๘.๓ กำหนดวิธีการนำเสนอข้อมูล เช่น เสนอในรูปตารางสถิติ หรือการบรรยาย

กิจกรรมที่ ๙ การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของสถานศึกษา เป็นการนำผลการประเมินมาใช้วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของสถานศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองของสถานศึกษาต่อไปมีกิจกรรมย่อยดังนี้

๙.๑ สรุปผลการประเมิน

๙.๒ วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของสถานศึกษา

๙.๓ ประเมินความต้องการจำเป็น

กิจกรรมที่ ๑๐ แนวทางการพัฒนาสถานศึกษา เป็นการนำจุดอ่อนที่ค้นพบมาวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐานต่อไป มีกิจกรรมย่อยดังนี้

๑๐.๑ วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยการนำปัญหาที่เป็นจุดอ่อนมาระดมความคิดของกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เพื่อหาสาเหตุและวิธีการแก้ไข

๑๐.๒ กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา

๑๐.๓ พัฒนาสถานศึกษาตามวิธีการที่กำหนด โดยจัดทำเป็นโครงการ

กิจกรรมที่ ๑๑ การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง เป็นการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดได้รับรู้และเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรายงานผลการประเมินตนเองควรประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ เป็นข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาได้แก่ (๑) ข้อมูลทั่วไปมีประวัติสถานศึกษาที่ตั้ง ลักษณะชุมชน แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น (๒) อาคารสถานที่ (๓) แผนภูมิ

โครงสร้างการบริหารสถานศึกษา (๔) บุคลากร (๕) นักเรียน (๖) งบประมาณ (๗) วิสัยทัศน์ (๘) พันธกิจและแผนยุทธศาสตร์

ส่วนที่ ๒ การประเมินคุณภาพภายใน ประกอบด้วย (๑) ผลการประเมินตนเองตามมาตรฐานการศึกษาแต่ละมาตรฐาน (๒) สรุปผลการประเมินมาตรฐานแต่ละด้าน

กิจกรรมที่ ๑๒ การใช้ประโยชน์จากการประเมินตนเอง เป็นการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาปรับปรุงตนเองของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีกิจกรรมย่อย ดังนี้

๑๒.๑ รายงานผลการประเมิน ซึ่งจะรายงานทุกฝ่ายให้รับทราบ

๑๒.๒ ปรับปรุงสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

โดยสรุปแล้วขั้นตอนการดำเนินงานตามกระบวนการประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนที่สำคัญคือขั้นการเตรียมการเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคลากร รวมถึงการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน ๒ ขั้นการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๔ ขั้นตอน คือขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนการตรวจสอบประเมินผล และขั้นตอน การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน และขั้นที่ ๓ คือ ขั้นการจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี ซึ่งทุกสถานศึกษาต้องดำเนินการทั้ง ๓ ขั้นเป็นประจำทุกปีการศึกษา

๒.๔ พุทธวิธีอิทธิบาท ๔

๒.๔.๑ ความหมายของอิทธิบาท ๔

ในพระพุทธศาสนานั้น องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาถึงอิทธิบาท ๔ ประการ คือ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย ฉันทสมธิปธานสังขาร^{๔๓}

หมายถึง สมธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิริยสมธิปธานสังขาร หมายถึง สมธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย จิตตสมธิ ปธานสังขาร หมายถึง สมธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิมังสาสมธิปธานสังขาร หมายถึง สมธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท ๔ มีองค์ประกอบ ดังนี้ ฉันทะ^{๔๔} หมายถึง สร้างความพอใจในกุศล คือ ความประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม ฉันทสมธิ^{๔๕} หมายถึง สมธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิต หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน และปธานสังขาร หมายถึง ความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) ปรารถนาความเพียร ประคองจิต ความขะมักเขม้น^{๔๖} ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิสมธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่ง

^{๔๓} อก.เอกก.(ไทย) ๑/๓๙๘/๔๔๕.

^{๔๔} ม.ม.(ไทย) ๑๒/๒๔๗/๑๗๗.

^{๔๕} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๒.

^{๔๖} อก.ปญจก.(ไทย) ๓/๖๗-๗๐/๓๓.

จิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว)

นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึง อธิติบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้

อธิติบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- ๑) เจริญอธิติบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
- ๒) เจริญอธิติบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร
- ๓) เจริญอธิติบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
- ๔) เจริญอธิติบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร^{๔๗}

ปิ่น มุทุกันต์ ให้ความหมายว่า อธิติบาท อธิติ แปลว่า ฤทธิ์ บาท แปลว่า ทางปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อธิติบาท แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดฤทธิ์ ฤทธิ์ของคนสามัญก็คือการทำงานให้สำเร็จสมประสงค์ เพราะฉะนั้นอธิติบาทจึงแปลว่า คุณเครื่องสำเร็จความประสงค์ หรืออีกอย่าง คือ ปฏิบัติทางความสำเร็จ^{๔๘}

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายว่า อธิติบาท แยกเป็น “อธิติ” แปลว่า ความสำเร็จ “บาท” แปลว่า ฐาน เจริญ ดังนั้น อธิติบาท จึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๔๙}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้เขียนเกี่ยวกับอธิติบาท ๔ สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ ๔ ประการ ที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างว่า คืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่า มีอะไร และคืออะไร จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ ๒ พันกว่าปีนี้ ไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย

- ๑) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงทำ จึงได้ทำสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนี้
- ๒) วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ
- ๓) จิตตะ คือความเอาพระทัยจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้
- ๔) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้ง คอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา

ดังนั้น หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ ที่เรียกว่า อธิติบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ^{๕๐}

๑. ฉันทะ : รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือ เพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร

^{๔๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑ - ๔๖๕/๓๔๒ - ๓๕๗

^{๔๘} ปิ่น มุทุกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๖.

^{๔๙} พุทธทาสภิกขุ, ฆราวาสธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๓๗), หน้า ๙๐.

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

๒. วิริยะ : สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน) คือ พากเพียรทำ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๓. จิตตะ : ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ เอาจิตฝึกฝน ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

๔. วิมังสา : ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข) ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้อธิบายว่า อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ และ ๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้นๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้า การคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักมันก็ไม่ไปได้^{๕๑}

สรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่างๆ ตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้^{๕๒}

๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่ายๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำหรือซึ่งจะเข้าถึงได้ด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้นๆ เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีทั้งดงามที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมันหรืออยากให้ภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต

ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้น เมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้น ให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็

^{๕๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), **พจนานุกรมธรรมของท่านปัญญานันทะ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๐.

^{๕๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ - ๘๔๔.

มุ่งแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชาน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึงเกิดขึ้น โดยนัยนี้ และพร้อมนั้นปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒) วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะ เกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้ เดือนเขาก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓) จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้น จะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ชลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนวันลืมนคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิ เกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิพร้อมนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔) วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้น ในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขและปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้ เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านี้ ถ้าองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างนี้ ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทน จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่เคยคาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่วแล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งชาน ไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ ซึ่งก็จะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ อิทธิบาท ๔ นี้ เกื้อหนุนกัน และมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจจดจ่อใฝ่ใจอยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองแต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้ออย่างนี้ ก็ด้วยถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่ เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่นๆ

สรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง ทางไปสู่ความสำเร็จหรือคุณธรรมที่ให้ถึงความสำเร็จในการทำงาน ช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งทางแห่งความสำเร็จนั้น ประกอบไปด้วย

๑) ฉันทะ คือ ความพอใจ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้น หรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งจะแสดงออกมาด้วยการกระทำด้วยความพอใจ เต็มใจ และสนใจในสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ หรืองานที่ได้รับมอบหมายให้กระทำ ทำงานด้วยใจรัก

๒) วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย ซึ่งแสดงออกมาด้วยความเพียร พยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้สึกไม่ท้อถอย และมีความกล้าที่จะกระทำงานนั้นๆ ถ้าเห็นอะไรเป็นอุปสรรคหรืองานที่มาอยู่ข้างหน้าแล้วจะต้องเอาชนะทำให้สำเร็จ ทำงานให้เป็นเรื่องที่ท้าทายจะสู้และจะพยายามเพื่อให้สำเร็จ

๓) จิตตะ คือ ความตั้งใจ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ใฝ่คิด เรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ ซึ่งแสดงออกมาด้วยการเอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง ไม่ปล่อยให้ความคิดฟุ้งซ่าน

๔) วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น ชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ซึ่งแสดงออกด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งที่กระทำด้วยความพินิจพิจารณา มีการวางแผน และวัดผลงานที่กระทำเสมอ

โดยสรุป หลักอิทธิบาท ๔ ว่าด้วยการครองงาน เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มีข้อธรรม ๔ ข้อ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ วิมังสา คือ ความไตร่ตรองหรือทดลอง ผู้บริหารการศึกษาควรยึดหลักธรรมนี้เพื่อประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของสถานศึกษา

๒.๔.๒ ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

จากการศึกษาความหมายของการบริหารการศึกษา โดยที่ หวน พินธุพันธ์ นักบริหารการศึกษาได้นำเสนอไว้^{๕๓} ดังนี้

ความหมายของ “การบริหารการศึกษา (Educational Administration)” โดยพิจารณาจากคำว่า “บริหารการศึกษา” ประกอบด้วยความหมายและคำสำคัญ ๒ คำ คือ คำว่า “การบริหาร (Administration)” และ “การศึกษา (Education)” จึงขอนำเสนอความหมายของสองคำนี้แยกกันก่อน ดังนี้

ความหมายของคำว่า “การบริหาร” มีผู้ได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

การบริหาร คือ ศิลปะการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น

การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

การบริหาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมกันทำงานเพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน

การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะนำทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resources) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหาร คือ การกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ อำนาจการ การสนับสนุน

^{๕๓} หวน พินธุพันธ์, การบริหารการศึกษา : นักบริหารมืออาชีพ, (นนทบุรี: พินธุพันธ์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑ - ๔.

และการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^{๕๔}

การบริหาร คือ ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จหมายความว่าผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์กร หรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว^{๕๕}

โดยสรุป การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานของคณะบุคคล เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นสำเร็จลุล่วงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อมาความหมายของการศึกษา มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

การศึกษา คือ การรಂಗงาม หรือ การจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน เพื่อผู้เรียนจะได้รಂಗงามขึ้นตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

การศึกษา คือ ความเจริญรಂಗงามทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

การศึกษา คือ การสร้างเสริมประสบการณ์ให้ชีวิต

การศึกษา คือ เครื่องมือที่ทำให้เกิดความเจริญรంగงามทุกทางในตัวบุคคล

จากความหมายของการศึกษา สรุปได้ว่า การศึกษา คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี

เมื่อนำความหมายของการบริหารและการศึกษา มารวมกัน สามารถสรุปความหมายของการบริหารการศึกษา ได้ว่า “การดำเนินงานของคณะบุคคล เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ เป็นที่รักและเป็นคนดีของสังคม” จากความหมายนี้ สามารถขยายความได้ว่าความหมายของการดำเนินงานของคณะบุคคล คือ การดำเนินงานของผู้อำนวยการโรงเรียนร่วมกับคณะครูในโรงเรียน หรือการดำเนินงานของอธิการบดีร่วมกับคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่างๆ และครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ โดยที่คณะบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น และการพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้นจะต้องมีการดำเนินการในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมเสริมหลักสูตร การวัดและการประเมินผล การจัดการอาคารสถานที่ และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาดำเนินการ หรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัย ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้รวมเรียกว่า “ภารกิจทางการบริหารการศึกษา” หรือ “งานบริหารการศึกษา”

๒.๔.๓ ทฤษฎีการบริหารการศึกษา

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารตามแบบอย่างของพุทธศาสนาไว้ว่า การศึกษาพุทธบริหารในที่นี้ได้ใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณา

^{๕๔} มัลลิกา ต้นสอน, การจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เพอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

^{๕๕} พระมหาสนอง ปจฺโจปการี, ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ, (นครปฐม: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๖.

หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC ประกอบด้วยรายละเอียด^{๕๖} ดังนี้

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก และสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงาน ภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

โดยพุทธวิธีบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคติว่า ถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขากลือคิดว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^{๕๗}

หวน พินธุพันธ์ ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์การบริหารการศึกษาโดยใช้ทฤษฎี ๔ Ps ดังนี้^{๕๘}

๑. Purpose คือ ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ โดยในการบริหารการศึกษานั้น มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ไม่หวังผลกำไรเป็นตัวเงิน

๒. People คือ บุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารการศึกษา คือ ครู อาจารย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน อธิการบดี ตลอดจนผู้บริหารการศึกษาต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับบริการหรือนักเรียน

๓. Process คือ กรรมวิธีในการดำเนินงาน โดยในการบริหารการศึกษานั้นมีกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน มีกรรมวิธีในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่หลากหลาย

๔. Product คือ ผลผลิต โดยที่ผลผลิตทางการบริหารการศึกษา คือ ได้คนที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นนามธรรม คือ เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้วสำเร็จการศึกษาออกไป จะได้เด็กที่มีความรู้ มีความคิด มีความสามารถ และเป็นคนดี

^{๕๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔ - ๕.

^{๕๗} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๘/๙

^{๕๘} หวน พินธุพันธ์, การบริหารการศึกษา : นักบริหารมืออาชีพ, (นนทบุรี: พินธุพันธ์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔- ๕.

ชาญชัย อาจินสมาจาร ได้นำเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้^{๕๙}

๑. การบริหารเชิงวิทยาศาสตร์เป็นการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการของงาน (Work Process) เริ่มต้นจากการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ของ Frederick Taylor เป็นแนวคิดที่ได้รับการเผยแพร่อย่างรวดเร็วในตอนต้นของศตวรรษที่ยี่สิบ เริ่มเข้าสู่การบริหารการศึกษา “แผนแกรี่” (Gary Plan) หรือที่รู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า Platoon School of Gary, Indiana เป็นความพยายามที่จะหลอมหลักสูตรของโรงเรียนกับหลักการสอนของ John Dewey ในการเชื่อมโยงโปรแกรมวิชาการศึกษาระดับชาติ ศิลปะ และอุตสาหกรรมการศึกษาขณะที่เพิ่มประสิทธิภาพของโรงเรียนไปพร้อมๆ กันด้วย แผนแกรี่และการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ถูกนำมาเชื่อมกันเพื่อลดค่าใช้จ่ายของโรงเรียนและค่าใช้จ่ายต่อเด็กหนึ่งคนในการบริหารโรงเรียน

๒. ทฤษฎีการบริหารเชิงคลาสสิก เป็นการใช้แนวทางการบริหารจากมุมมองขององค์กร โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานการศึกษาเรื่องสายการบังคับบัญชาของ Max Weber นักทฤษฎี ได้เน้นความจำเป็นในการค้นหาแนวทางในการบริหารองค์กรที่มีความซับซ้อนมากขึ้นด้วยหน่วยต่างๆ และหน่วยย่อย ซึ่งไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่ในที่เดียวกัน นักทฤษฎีองค์กรเหล่านี้ เป็นทั้งนักสังเกตและในระดับหนึ่งเป็นผู้ใช้สายการบังคับบัญชา

๓. ทฤษฎีระบบ ได้ให้การสนับสนุนว่า ผู้บริหารองค์กรในฐานะระบบที่เป็นหนึ่งเดียว (Unified System) ความคล้ายคลึงกันมาจากชีววิทยาก็เหมือนกับสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยอนุระบบต่างๆ ซึ่งจะสัมพันธ์กันทั้งหมด นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงในอนุระบบหนึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบอื่นๆ นักทฤษฎีระบบอภิปรายองค์การในรูปของความร่วมมืออันเกิดจากปฏิภานของส่วนต่างๆ ทฤษฎีระบบให้มุมมองทั้งองค์กรรวมในองค์การ สนับสนุนให้ผู้บริหารมองงานของตนเองจากจุดที่มองดูรอบๆ ได้อย่างแจ่มชัด และเน้นให้ความสัมพันธ์ขององค์การ

จากการศึกษาทฤษฎีการบริหาร พบว่า ทฤษฎีการบริหารที่นำมาใช้กับการศึกษานั้น มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลาหลายปี โดยได้นำหลักการบริหารมาเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาโดยเน้นการบริหารงานในระบบโรงเรียน และสถานศึกษา ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้เป็นเพียงแนวทางที่นำเสนอไว้ ส่วนในการจะเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติอย่างไรนั้น ต้องขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละท่านในการนำแนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้ไปปรับใช้ตามบริบทของสถานศึกษานั้นๆ

๒.๔.๔ หลักอริยาบท ๔ เพื่อการครองงาน

หลักการครองงาน หมายถึง หลักอริยาบท ๔ ว่าด้วยการครองงาน เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มีข้อธรรม ๔ ข้อ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร ขันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจ ให้แก่สิ่งที่ทำ วิมังสา คือ ความไตร่ตรองหรือทบทวน ผู้บริหารการศึกษาควรยึดหลักธรรมนี้เพื่อประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของสถานศึกษา

^{๕๙} ชาญชัย อาจินสมาจาร, *สู่ทิศทางใหม่ของการบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: ก้าวใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๕-๗.

ฉันทะ คือ ความพอใจ ประกอบด้วย ความพอใจในบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา มีความรักและมีความสุขทำงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา และชอบทำหน้าที่บริหารตามที่กำลังปฏิบัติอยู่ในขณะนี้

วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม ประกอบด้วย ความตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาให้ดีที่สุด รู้จักขยันคิดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้กับสถานศึกษา และเมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารงาน จะพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นอย่างเร่งด่วน

จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ ประกอบด้วย การเอาใจใส่การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรและการเรียนรู้ของผู้เรียนการอุทิศเวลาให้กับดำเนินงานและกิจกรรมภายในสถานศึกษาและการคิดและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วิมังสา คือ ความไตร่ตรองหรือทดลอง ประกอบด้วย การรู้จักพิจารณาอย่างรอบคอบในการอนุมัติการดำเนินงานในทุกโครงการที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา การให้ความสำคัญกับการตัดสินใจภายใต้มติของที่ประชุมที่ผ่านการเห็นชอบ จากบุคลากรส่วนใหญ่ และการจัดให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษาอันจะนำไปสู่การพัฒนางานในปีการศึกษาต่อไป

๒.๕. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น^{๖๐} ได้สรุปถึงที่มาของ การถ่ายโอนสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไว้ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๘๔ กำหนดให้มีกฎหมาย กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบกับ มาตรา ๒๘๙ กำหนดว่า การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดอบรมและฝึกฝนอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้นและเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดอบรมของรัฐ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๗๓ (๓) บัญญัติให้กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึงตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๑ และมาตรา ๔๒ ประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบการบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๒๑ กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิจัดการศึกษาตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น โดยให้กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัด

^{๖๐} กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, *มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

การศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประสานส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งเสนอแนะแนวการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนจากการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งนี้หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ และ มาตรา ๑๘ กำหนดให้เทศบาลและเมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัดและกรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริหารสาธารณเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนโดยถือว่าการจัดการศึกษาเป็นการบริการส่วนหนึ่งของสาธารณด้วยนอกจากนี้มาตรา ๓๐ และมาตรา ๓๒ ได้กำหนดให้มีแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนปฏิบัติเพื่อกำหนดขั้นตอนกระจายอำนาจตามแผนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งแผนทั้งสองฉบับดังกล่าวข้างต้นได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกระจายอำนาจด้านการศึกษาโดยสรุป

๑. แผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๓ กำหนดให้ภารกิจการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบเป็นภารกิจที่ต้องถ่ายโอนให้ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

๒. แผนปฏิบัติกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดขอบเขตการถ่ายโอน ดังนี้

๒.๑ ให้กระทรวงศึกษาธิการและเขตพื้นที่การศึกษาทำหน้าที่ที่กำหนดนโยบายแผนและมาตรฐานการศึกษาในระดับชาติและระดับเขตพื้นที่การศึกษาประเมินผลความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินที่กำหนดรวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา

๒.๒ ให้กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจัดการศึกษา พร้อมทั้งเร่งรัดในการสร้างความพร้อมให้กับองค์กร โดยกำหนดให้มีคณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้โดยเฉพาะและให้รายงานความก้าวหน้าให้คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทราบอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านเกณฑ์ประเมินความพร้อมให้กระทรวงศึกษาธิการกระทรวงศึกษาธิการและเขตพื้นที่การศึกษาถ่ายโอนสถานศึกษาตามประเภทที่กำหนดให้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๔ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจร่วมกันจัดการศึกษาโดยอาจดำเนินการในรูปแบบของสหการได้

๒.๕ ภารกิจด้านการจัดการศึกษา ที่จะถ่ายโอน มีดังนี้

๒.๕.๑ การศึกษาก่อนวัยเรียน หรือปฐมวัย (อายุ ๔-๖ ปี)

๒.๕.๒ การศึกษาขั้นพื้นฐานได้แก่การศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ยกเว้น การถ่ายโอนสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีลักษณะพิเศษ ๙ ประเภท ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๗ หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะขอรับการถ่ายโอนจะต้องมีเงื่อนไขและหลักเกณฑ์การประเมินความพร้อมเพิ่มเติมเป็นพิเศษและให้ตกลงเป็นกรณีไปสถานศึกษา ๙ ประเภทดังกล่าว หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่มีรูปแบบและลักษณะพิเศษบางประการในการจัดการศึกษาเพื่อผู้พิการและด้อยโอกาส สถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีและทั้งที่ยังไม่ผ่านการรับรองการประเมินมาตรฐานของสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์กรมหาชน พ.ศ. ๒๕๔๒ สถานศึกษาตามโครงการพระราชดำริและสถานศึกษาที่มีผู้บริจาคที่ดินและอาคารเพื่อให้รัฐจัดการศึกษาเอง

๒.๖ การประเมินความพร้อมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาดำเนินการตามกฎหมายกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๗ ประกอบด้วยหลัก ๖ ประการดังนี้

๒.๖.๑ ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดหรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

๒.๖.๒ แผนการเตรียมความพร้อมในการจัดการศึกษา

๒.๖.๓ วิธีการบริหารจัดการ

๒.๖.๔ การจัดสรรรายได้เพื่อการศึกษา

๒.๖.๕ ระดับและประเภทการศึกษาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ

๒.๖.๖ ความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนร่วมทั้ง ๖ ประการนี้ แล้วมีเงื่อนไขสำคัญอีก ๕ ประการได้แก่รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเข้าหลักเกณฑ์ต้องกระจายอำนาจให้สถานศึกษาทั้ง ๔ ด้านต้องจัดโครงสร้างภายในรับรองการศึกษาจัดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและต้องจัดระบบบริหารบุคคลให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกับกระทรวงศึกษาธิการอย่างไรก็ตาม มติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบการแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวง เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘ มติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๗ ตามที่กระทรวงศึกษาเสนอเนื่องมาจากข้าราชการครูและบุคลากรการศึกษาส่วนหนึ่งเห็นว่า การถ่ายโอนภารกิจการจัดการศึกษาให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเป็นไปตามความสมัครใจของสถานศึกษาและความพร้อมทั้งครู ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษา

๒.๗ การถ่ายโอนภารกิจด้านการจัดการศึกษาในความดูแลของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชัยภูมิ

หลังจากแก้ไขเพิ่มเติมใน มาตรา ๓๐ ในพระราชบัญญัติการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจาย อำนาจให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ส่งผลให้มีสถานศึกษาในสังกัดพื้นที่การศึกษาชัยภูมิที่มีความพร้อมและสมัครใจเข้าร่วมจัดการศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชัยภูมิ ตามแบบที่กำหนดในแผนการกระจายอำนาจให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.

๒๕๔๓ ซึ่งประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาลเมือง ชัยภูมิ ปัจจุบัน มีสถานศึกษาที่ถ่ายโอนภารกิจการจัดการศึกษาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๒๖ แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน ๒ แห่งเทศบาลตำบลจำนวน ๒ แห่ง รวมไปถึงสถานศึกษาสังกัดเทศบาลเมือง ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเดิมอีก ๔ แห่ง ดังนั้นรวมสถานศึกษาทั้งหมด จำนวน ๓๔ แห่ง

สรุป การถ่ายโอนภารกิจด้านการจัดการศึกษาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัด ชัยภูมิ เป็นไปตามขั้นตอนของพระราชบัญญัติการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ.๒๕๔๒ และกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ. ๒๕๔๓ และ สอดคล้องกับความพร้อมและความสามัคคี

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

ดิเรก ศรีโยธา^{๖๑} ได้ศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต ๒ พบว่า ๑. โรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาเลย เขต ๒ ให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพการศึกษาโดยจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของการ บริหารงานโรงเรียนตามปกติมีการนิเทศกำกับติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ มีการบันทึก ข้อมูลเพื่อตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง และต้นสังกัดเพื่อปรับปรุงตนเอง ๒. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา พบว่า ปัญหาการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาภายในโรงเรียนขนาดเล็กค่อนข้างมีปัญหา เพราะเป็นโรงเรียนในเขตชนบทค่านิยมของคนมักจะนับถือครูไม่ค่อยออกความคิดเห็นในการกำหนด มาตรฐานการศึกษา ๓. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เกี่ยวกับสภาพการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาที่ตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการ ประกันคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ ๔. การเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ พบว่า ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มี ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านไม่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สุภาพร ไผ่โพธิ์^{๖๒} ได้ศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑ พบว่าผลการศึกษาวิจัยสรุป

^{๖๑} ดิเรก ศรีโยธา, “การดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาเลย เขต ๒,” *วิทยานิพนธ์ ค.ม.* (เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๘-๘๕.

^{๖๒} สุภาพร ไผ่โพธิ์, “การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑,” *วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๘๑-๘๖.

ได้ว่า ด้านการปฏิบัติงานของสถานศึกษาพบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก โรงเรียนจัดตั้งคณะกรรมการงานประกันคุณภาพ มีการเตรียมข้อมูลสารสนเทศได้สอดคล้องกับการมาตรฐานและตัวบ่งชี้ ด้านการประเมินตนเองของสถานศึกษาพบว่าโรงเรียนจัดให้มีระบบข้อมูลของผู้สำเร็จการศึกษาของแต่ละปี โรงเรียนจัดครูผู้สอนตรงตามวุฒิ ด้านการรายงานการประเมินตนเอง พบว่าผู้บริหารประชุมชี้แจงครูและบุคลากรในโรงเรียนเพื่อเตรียมรับการประกันคุณภาพการศึกษาจากองค์กรภายนอก ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ บุคลากรที่มีประสบการณ์ทำงานน้อยและประสบการณ์ทำงานมากมีความเห็นต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

สมนึก อินหวั่น^{๖๓} ได้ศึกษาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนเขตอำเภอแม่เมาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ พบว่า ๑. การศึกษาสภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่าระดับการดำเนินการหรือการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก เพราะสถานศึกษาผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาในรอบแรกมาแล้ว ๒. การศึกษาสภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา แยกตามด้านต่างๆ พบว่า ด้านการวางแผนอยู่ในระดับมาก ด้านการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่าอยู่ในระดับมาก ด้านการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่าอยู่ในระดับมาก ด้านการตรวจสอบและประเมินผลคุณภาพการศึกษา พบว่าอยู่ในระดับมาก ด้านการนำผลการประเมินมาพัฒนาปรับปรุงงาน พบว่าอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนเขตอำเภอแม่เมาะ สถานศึกษาควรมีการเตรียมการโดยสร้างความตระหนักให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญของการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโดยบุคลากรทุกฝ่ายต้องร่วมวางแผนพัฒนาร่วมกัน และร่วมมือกันดำเนินงานไปพร้อมๆ กันอย่างมีระบบเพื่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียน

แพนลดา โคตรชมพู^{๖๔} ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนบ้านนาคำมูลชมพูพร อำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย โดยใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วม AIC และการนิเทศ พบว่า ๑. จากการใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วม AIC ทำให้โรงเรียนมีการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน บุคลากรผู้เข้ารับการประชุมแบบมีส่วนร่วม AIC มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ สามารถนำการจัดระบบบริหารและสารสนเทศและการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใน ไปพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพ

^{๖๓} สมนึก อินหวั่น, “การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนเขตอำเภอแม่เมาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓,” วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๗๙-๘๕.

^{๖๔} แพนลดา โคตรชมพู, “การพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนบ้านนาคำมูลชมพูพร อำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย,” การศึกษาค้นคว้าอิสระกศ.ม. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๖๐-๗๘.

การศึกษาภายในโรงเรียนได้ ๒.จากการใช้กลยุทธ์การนิเทศ โดยจัดกิจกรรมการประชุมวางแผนการนิเทศ ทำให้บุคลากรภายในโรงเรียนเกิดทักษะ และสามารถนำความรู้ ความเข้าใจระบบการประกันคุณภาพภายในไปใช้ในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนได้

ไพรวล จันทรटना^{๖๕} ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนบ้านนายม อำเภอบึงลือรักษ์ จังหวัดอุดรธานี โดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา คือ การประชุมแบบมีส่วนร่วม AIC การอบรมปฏิบัติการและการศึกษาดูงานทำให้โรงเรียนมีระบบสารสนเทศงานวิชาการ ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน การนิเทศ กำกับติดตาม การแสดงความคิดเห็น นำกระบวนการ PDCA มาเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้การพัฒนางานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การศึกษาดูงานได้นำแนวคิด การปฏิบัติงานไปพัฒนาปรับปรุงงานที่ตนเองทำอยู่ และส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้ทราบการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ จากการดำเนินงานของโรงเรียน

วันนัย คำของ^{๖๖} ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบ้านหนองโป่งราษฎร์บำรุง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้กลยุทธ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศ ซึ่งมี ๔ กิจกรรม คือ การประชุมชี้แจง การระดมความคิดเห็น การกำกับติดตามดูแล และการให้คำปรึกษา พบว่า บุคลากรทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการประกันคุณภาพการศึกษา ได้ข้อมูลในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพ บุคลากรร่วมกันวางแผนการพัฒนางานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนได้เอกสารมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา บุคลากรภายในโรงเรียนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผู้ปกครองและนักเรียน ได้ทราบบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านหนองโป่งราษฎร์บำรุง และยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาของนักเรียนต่อไป ผู้เข้ารับการนิเทศมีความสนใจ กระตือรือร้นในการทำงานและให้ความร่วมมือในการเตรียมรับการประเมินจากองค์กรภายนอกเป็นอย่างดี และสามารถเตรียมเอกสารข้อมูลสารสนเทศ ร่องรอยการปฏิบัติงานได้ครบถ้วนตามมาตรฐานการศึกษา

พัฒนศักดิ์ พลอยสมบูรณ์^{๖๗} ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนบ้านโนนกระโดน อำเภอบางช่อง จังหวัด

^{๖๕} ไพรวล จันทรटना, “การพัฒนาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนบ้านนายม อำเภอบึงลือรักษ์ จังหวัดอุดรธานี,” การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๗๙-๑๐๑.

^{๖๖} วันนัย คำของ, “การพัฒนาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบ้านหนองโป่งราษฎร์บำรุง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา,” การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๗๘-๙๓.

^{๖๗} พัฒนศักดิ์ พลอยสมบูรณ์, “การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนบ้านโนนกระโดน อำเภอบางช่อง จังหวัดนครราชสีมาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๔,” การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓), หน้า ๗๘-๙๐.

นครราชสีมาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๔ ผลการศึกษา พบว่า ผลการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนบ้านโนนกระโดน โดยใช้กิจกรรมการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (A-I-C) และกิจกรรมการฝึกอบรม ในการพัฒนาบุคลากรโรงเรียนบ้านโนนกระโดนด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายในดำเนินการเป็น ๒ วงรอบ โดยวงรอบที่ ๑ ใช้กิจกรรมการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (A-I-C) มีการระดมสมองการแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพทุกขั้นตอน ทำให้บุคลากรส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายใน แต่ยังมีบางขั้นตอนที่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนจึงต้องดำเนินการในวงรอบที่ ๒ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จต่อไป และกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยการบรรยายและการลงมือปฏิบัติ ช่วยให้บุคลากรส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายในมากยิ่งขึ้นในทุกขั้นตอน การพัฒนาในวงรอบที่ ๒ โดยนำกิจกรรมการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (A-I-C) มาพัฒนาอีกครั้ง มีการระดมความคิด และร่วมแสดงความคิดเห็นในขั้นตอนที่ยังไม่สำเร็จให้ประสบความสำเร็จ

เจริญ บุญสุข^{๖๘} ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโรงเรียน บ้านหนองกุ้งใหม่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโรงเรียนบ้านหนองกุ้งใหม่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ในวงรอบที่ ๑ โดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศภายในทำให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และสามารถดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานที่ ๑๒ ได้ แต่การดำเนินงานในตัวเองครั้งที่ ๒ มีผลการดำเนินงานยังไม่เป็นที่น่าพอใจนักทั้งนี้เพราะว่าครูยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลและสารสนเทศ จึงได้ดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ ๒ โดยใช้กลยุทธ์การนิเทศภายใน ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะและสามารถดำเนินการจัดการข้อมูลและสารสนเทศอย่างเป็นระบบครอบคลุมและเพียงพอต่อการนำไปใช้สืบค้นได้ง่ายและรวดเร็ว มีผู้รับผิดชอบข้อมูลและสารสนเทศของงานทั้ง ๔ ด้าน การวางแผนการจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศซึ่งโรงเรียนได้จัดเก็บในรูปแบบแฟ้มเอกสารและการจัดเก็บโดยใช้ระบบต่างๆ ของคอมพิวเตอร์ เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการนำข้อมูลและสารสนเทศมาใช้งาน

เอนก ชินหงส์^{๖๙} ได้ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของครูในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า ๑. ระดับการมีส่วนร่วมของครูในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น

^{๖๘} เจริญ บุญสุข, “การพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโรงเรียน บ้านหนองกุ้งใหม่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ,” การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม., (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔), หน้า ๘๗-๘๘.

^{๖๙} เอนก ชินหงส์, “การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของครูในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชัยภูมิ,” วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๐-๑๒๓.

รายด้านพบว่า ด้านการประเมินคุณภาพการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการผดุงระบบประกันคุณภาพการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ๒. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมของครูในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ในทุกด้านของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ครูในสถานศึกษาขนาดใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างจากครูในสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนครูในสถานศึกษาขนาดเล็กกับสถานศึกษาขนาดกลาง มีระดับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

๒.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Bugg^{๗๐} ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการประกันคุณภาพการศึกษาและการวางแผนปรับปรุงโรงเรียนของคณะกรรมการการศึกษาแห่งรัฐอิลลินอยส์อันเป็นตัวช่วยในการพัฒนากระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระบบในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของรัฐในการศึกษาได้หาทางกำหนดขอบเขตที่โรงเรียน ๒ โรงเรียนได้ใช้โปรแกรมประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้ทราบกระบวนการปรับปรุงโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง แบ่งการดำเนินการศึกษาออกเป็น ๓ ระยะ แต่ละระยะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลต่างกัน ผลการศึกษาปรากฏดังนี้ ๑) ก่อนนำไปโปรแกรมการประกันคุณภาพการศึกษาและการวางแผนการปรับปรุงโรงเรียนเข้ามาใช้ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายทั้ง ๒ โรงเรียนไม่เคยมีโครงสร้างที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นทางการเพื่อปรับปรุงโรงเรียนมาก่อน ๒) ในขณะที่โรงเรียนในชนบทสามารถใช้กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา อันเป็นตัวช่วยในการพัฒนาโครงสร้างการปรับปรุงโรงเรียนซึ่งจัดทำขึ้นอย่างเป็นทางการได้แล้วนั้น โรงเรียนในเมืองยังไม่สามารถนำวิธีการดำเนินงานดังกล่าวมาใช้ให้ประสบผลสำเร็จได้ ๓) โปรแกรมการประกันคุณภาพการศึกษาส่งผลทางบวกต่อกลยุทธ์การสอนที่ใช้ในโรงเรียนทั้ง ๒ โรงเรียน ๔) ถึงแม้ว่าโปรแกรมการประกันคุณภาพจะปรากฏว่าประสบความสำเร็จในการช่วยเหลือโรงเรียนในด้านการบอกลักษณะของประเด็นปัญหาการปรับปรุงโรงเรียน แต่อาจจะถูกโต้แย้งได้ว่าในสภาพแวดล้อมบางสภาพอาจจะไม่มีการจัดทำโครงสร้างเพื่อให้โรงเรียนได้กล่าวถึงปัญหาดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จได้ ๕) กรอบงานการประกันคุณภาพการศึกษามีศักยภาพมากพอที่จะช่วยให้โรงเรียนได้พัฒนาวัฒนธรรมการปรับปรุงโรงเรียนอย่างต่อเนื่องได้อย่างไรก็ดี ผลการศึกษายังพบว่าไม่มีตัวแปรต่างๆ เช่น ภาวะผู้นำ และทรัพยากรทางการเงินกระบวนการนี้จึงยังไม่เพียงพอที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้

Fresen^{๗๑} ได้ศึกษาผลของกระบวนการประกันคุณภาพและการวางแผนปรับปรุงการศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนของครู ระดับอุดมศึกษาที่ใช้การเรียนการสอนแบบออนไลน์ โดยศึกษาโรงเรียน ๙๖ โรงเรียน ซึ่งดำเนินการประเมินภายนอก แผนปรับปรุงโรงเรียนแล้วนำมาประเภ

^{๗๐} Bugg, Kent Andrew. "Quality Assurance and Improvement Planning in Illinois High Schools," *Dissertation Abstracts International*. 61(11) : 4330-A ; May, 2001.

^{๗๑} Fresen, Jill W. "Quality Assurance Practice in Online (Web-supported) Learning in Higher Education : An Exploratory Study," *Dissertation Abstracts International*. 66(3) : unpagged ; September, 2005.

และความถี่ของประเด็นปัญหาที่กล่าวถึงในเอกสารทั้ง ๓ ชุดมาเปรียบเทียบกัน แนวทางสัมภาษณ์ได้ใช้ศึกษาการรับรู้ของนักการศึกษาฝ่ายสามัญและฝ่ายการศึกษาพิเศษจากโรงเรียน ๓ โรงเรียนเพื่อกำหนดขอบเขตที่รับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของนักการศึกษาพิเศษฝ่ายในการเตรียมเอกสาร และผลผลิตที่เกิดขึ้นกับการศึกษาของนักเรียนในกองการศึกษาพิเศษอันเป็นผลจากกระบวนการประเมินคุณภาพและการปรับปรุงการศึกษา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียน ๑๘ โรงเรียน ที่ได้รับการประเมินภายนอกในปี ๒๐๐๐ ไม่ได้มีแผนปรับปรุงโรงเรียน รายงานของทีมประเมินภายนอกจำนวน ๖๑ เรื่องจากที่มีอยู่ ๑๑๔ เรื่องระบุรายงานการศึกษาพิเศษ นักการศึกษาฝ่ายสามัญศึกษา และฝ่ายการศึกษาพิเศษเชื่อว่านักการศึกษาจากการศึกษานับรวมอยู่ด้วยเมื่อทำการพัฒนาแผนปรับปรุงโรงเรียน และแบบคำตอบของตนโรงเรียนจำนวน ๑๗ โรงเรียน ที่ได้รับการประเมินภายนอกพบว่า “มีประสิทธิภาพ” จำเพาะเมื่อพูดถึงการศึกษาพิเศษ นักการศึกษาฝ่ายสามัญศึกษา และการศึกษาพิเศษไม่เชื่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใดๆ ที่มีอยู่ในการส่งรูปแบบการศึกษาไปยังเด็กในการศึกษาพิเศษ ซึ่งผลจากกระบวนการประกันคุณภาพและการวางแผนปรับปรุง

Guzman^{๗๒} ได้ศึกษาบทความเกี่ยวกับผลผลิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในโคลัมเบีย ซึ่งเป็นกรอบสำหรับการวางแผนปรับปรุงโรงเรียนที่มีความหมายในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของรัฐ และได้ศึกษาลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างทีมการสอนแบบสหวิทยาการกับทีม การวางแผนการปรับปรุงโรงเรียน โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ระยะ แต่ละระยะใช้เครื่องมือและกลยุทธ์ต่างกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกภาคสนามเอกสารการถอดเทปบันทึกนำมาวิเคราะห์กับอาจารย์ที่ปรึกษา ให้นิยามบททวน และถ้อยแถลง แล้วสรุปเป็นผลการศึกษาได้ดังนี้ โปรแกรมการประกันคุณภาพและการวางแผนปรับปรุงโรงเรียนใช้เป็นกรอบกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อการเข้ามาเกี่ยวข้องของครูในระดับสูงขึ้น และการมีส่วนร่วมของครูมากขึ้น ในทีมการวางแผนทั้งโรงเรียนมุ่งจะช่วยการประสานงานความสัมพันธ์ต่อไประหว่างทีมสหวิทยาการ ทีมการวางแผนทั้งโรงเรียนเพื่อใช้ในงานตรงกับหลักสูตร แต่ก็ไม่ส่งผลต่อเทคโนโลยีแผนการสอนและตรงกันแต่ละโรงเรียนผู้ร่วมวิจัยมีผลทางบวกอย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับประสบการณ์กับกรอบการปรับปรุงโรงเรียนของรัฐจะเห็นได้ว่าการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษา ทุกฝ่ายจะต้องมุ่งช่วยกันในการประสานงานและดำเนินการสอนความสัมพันธ์ระหว่างทีม เพื่อการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น

Julian^{๗๓} ได้ศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมการวางแผนปรับปรุงและประกันคุณภาพของการอุดมศึกษา ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำหรับพัฒนากระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระบบในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายของรัฐ และศึกษาขอบเขตที่โรงเรียนทั้ง ๒ โรงเรียน ได้ใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นวิธีให้รู้จักกระบวนการปรับปรุงโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ระยะ เพื่อเก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการประชุม และอภิปรายสรุปประเด็นปัญหา ผลการศึกษาพบว่าก่อนนำการประกันคุณภาพและการวางแผนการปรับปรุง

^{๗๒} Guzman, Juan Carlos. “Three Essays on High-school Educational Outcomes in Colombia,” *Dissertation Abstracts International*. 65(11) : 4274-A ; May, 2005.

^{๗๓} Julian, Reynaldo Hernandez. “Microeconomic Studies in Higher Education,” *Dissertation Abstracts International*. 66(9) : 3384-A ; March, 2006.

การศึกษาเข้ามาใช้ทั้ง ๒ โรงเรียนยังใช้โครงสร้างการปรับปรุงโรงเรียนที่กำหนดขึ้น โรงเรียนในเขตเมืองไม่สามารถจะมีวิธีดำเนินการดังกล่าวได้ การประกันคุณภาพการศึกษาส่งผลทางบวกต่อกลยุทธ์การสอนที่ใช้อยู่ทั้ง ๒ โรงเรียนถึงแม้ว่าการปรับปรุงที่ระบุนั้นยังสามารถโต้แย้งได้ว่าในสภาพแวดล้อมบางสภาพอาจจะไม่มีการจัดโครงสร้างให้โรงเรียนเพื่อระบุปัญหาได้ กรอบการประกันคุณภาพการศึกษามีศักยภาพที่จะช่วยโรงเรียนพัฒนาวัฒนธรรมการปรับปรุงโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามมีข้อเสนอแนะว่าเมื่อไม่มีตัวแปรต่างๆ เช่นภาวะผู้นำและทรัพยากรการเงินและกระบวนการนี้ยังไม่เพียงพอที่จะให้บรรลุเป้าหมายได้

Lai^{๗๔} ได้ศึกษาผลกระทบและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในปักกิ่ง พบว่ามีข้อแตกต่างกันของกลยุทธ์การสอน ๒กลยุทธ์ คือกลยุทธ์การแก้ปัญหาที่อาศัยแผนผังเป็นฐาน และกลยุทธ์การสอนการแก้ปัญหาแบบดั้งเดิมที่มีต่อการมีความคงทนและการให้ความหมายแบบกว้างๆเกี่ยวกับการแก้ปัญหาคำที่ใช้ในทางคณิตศาสตร์ และได้ศึกษาการรับรู้ตนเองของนักเรียนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ก่อนและหลังการสอน รวมทั้งศึกษาความพึงพอใจในด้านการใช้กลยุทธ์การแก้ปัญหาที่กำหนดให้กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนชั้นประถมศึกษาจำนวน ๒๒ คน ที่มีความบกพร่องทางการเรียนและปัญหาในวิชาคณิตศาสตร์ โดยการสุ่มกำหนดให้ในสภาพการทดลองการวัดซ้ำๆ กับรูปแบบกลุ่มทดลองใช้เพื่อเปรียบเทียบผลของกลยุทธ์การสอนทั้ง ๒ กลยุทธ์จากผลการวัดการปฏิบัติการแก้ปัญหาเกี่ยวกับคำ พบว่ากลุ่มที่สอนด้วยการอาศัยแผนผังเป็นฐานนั้นปฏิบัติได้ดีกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ เรื่องด้านคะแนนทดสอบหลังการทดลองการทดสอบความคงทน (ทดสอบ ๑ - ๒ สัปดาห์หลังการทดลอง) และในคะแนนทดสอบติดตามผล(ทดลอง ๓ สัปดาห์ ถึง ๓ เดือน หลังการทดลอง) กลุ่มที่สอนแบบอาศัยแผนผังเป็นฐานปฏิบัติได้ดีกว่ากลุ่มที่สอนแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญในการแก้ปัญหาการถ่ายโอนเช่นกัน (คือ คล้ายกันทางโครงสร้างแต่ซับซ้อนกว่ากัน) ภายหลังการสอนกลยุทธ์ที่กำหนดให้ นอกจากนี้การปฏิบัติของกลุ่มที่สอนด้วยการอาศัยแผนผังเป็นฐานมีคะแนนทดสอบ หลังการทดลองการทดสอบความคงทนและติดตามผลดีกว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน ๖ คน ผลการรับรู้ตนเองและ ความพึงพอใจของนักเรียน พบว่า กลุ่มที่สอนด้วยการสอนที่อาศัยแผนผังเป็นฐานชอบการแก้ปัญหาคำมากกว่าก่อนการทดลอง จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศจะเห็นว่าการที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาชุมชนจะมีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียนเมื่อมีโอกาสจะเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนทำให้เกิดประสิทธิภาพ และสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของบุคคลหลายฝ่ายเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาเกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา ถ้าโรงเรียนรู้จักให้โอกาสให้มีความสำคัญกับทุกบุคลากรทุกคนในโรงเรียน และชุมชนได้ให้ความสนใจในบทบาทหน้าที่และมีส่วนร่วมจัดการศึกษาอย่างเต็มที่

^{๗๔} Lai, Fang. "The Impact of School Quality and Social Interactions on Student Performance : Insights from the Middle School Educational Reform in Beijing' s Eastern City District," **Dissertation Abstracts International**. 66(08) : 3040-A ; February, 2006.

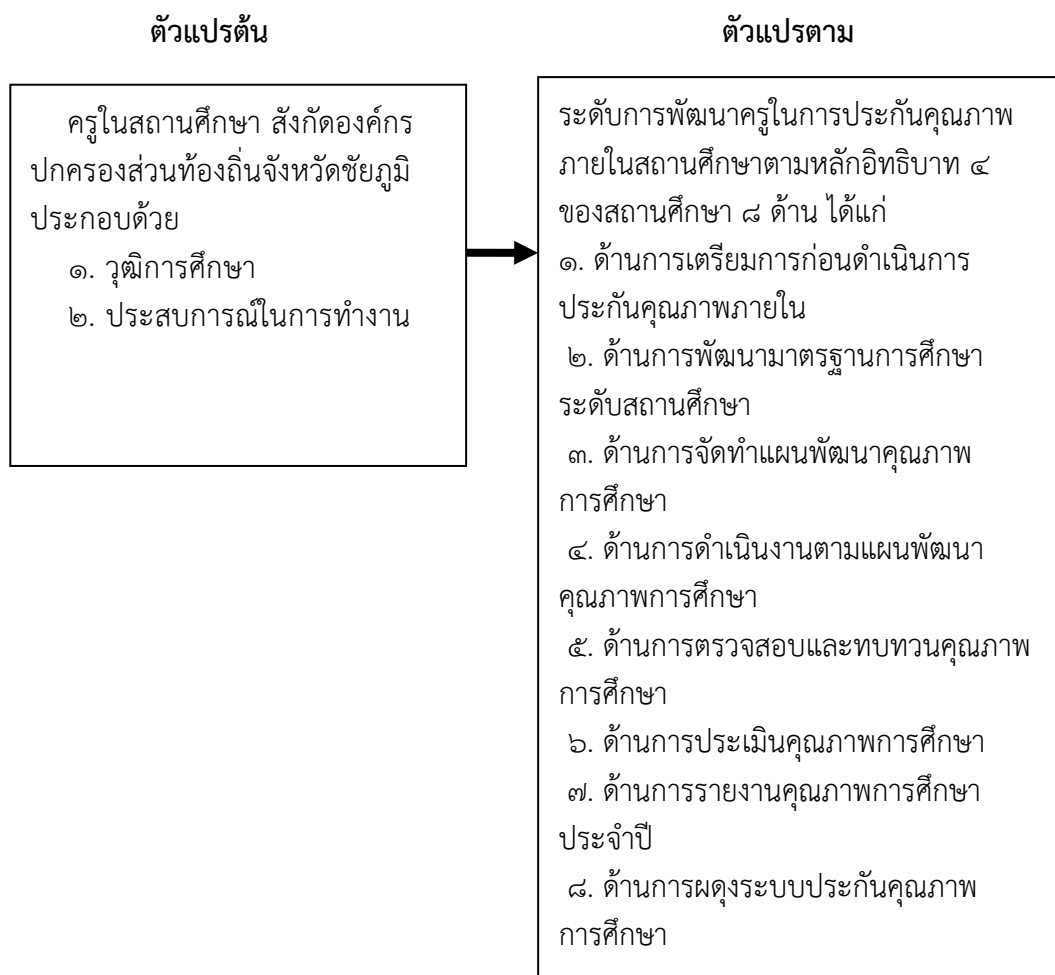
Schiber^{๗๕} ได้ศึกษาการรับรู้ความเข้าใจของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในแคลิฟอร์เนีย ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนหนึ่งซึ่งเมื่อที่มบุคลากรภายนอกออกจากโรงเรียนไปแล้วก็กลับมาทำงานของตนตามปกติ ข้อมูลที่ได้จากแบบสำรวจ จำนวน ๑๒ ฉบับนำมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างการตรวจเยี่ยมการรับการประกันคุณภาพการศึกษา กับเจตคติต่อความถี่และระดับของการเข้ามาเกี่ยวข้องของครูในกิจกรรมที่หลากหลายของโปรแกรมการประกันคุณภาพการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า มีผลคล้ายกันอยู่ถึงแม้จะมีต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติน้อยตัวมาก แต่มีตัวแปรบางตัวแปรที่พบว่า มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่ได้รับการตรวจเยี่ยมกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการตรวจเยี่ยม ตัวแปรที่มีนัยสำคัญส่วนมากเกี่ยวข้องกับบุคคลที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมหลากหลายเท่านั้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศสามารถสรุปได้ว่าการประกันคุณภาพภายในมีความสำคัญต่อระบบการศึกษาทั้งการศึกษาในประเทศและการศึกษาของต่างประเทศ เพราะการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษานั้นย่อมส่งผลไปถึงคุณภาพของสถานศึกษา คุณภาพของการศึกษา คุณภาพผู้เรียน แม้กระทั่งคุณภาพของครูผู้สอน รวมไปถึงผู้บริหารสถานศึกษาว่ามีการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด แต่ส่วนมากปัญหาที่พบ คือครูไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างแท้จริงทำให้ไม่สามารถนำมาพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริงได้ และสถานการณ์ต่าง ๆ ก็ส่งผลถึงการประกันคุณภาพภายในได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้มีความถูกต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

^{๗๕} Schiber, Sandra Lynn. "Perceptions of Comprehensive High School Administrators and Counselors Model Continuation High Schools in the California Central Valley," **Dissertation Abstracts International**. 67(2) : unpagged ; August, 2006.

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ตามแผนภูมิภาพดังนี้

แผนภูมิที่ ๓ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย